

Slovenski Pravniki

Glasilo društva „Pravnika“ v Ljubljani

VSEBINA:

1. Dr. Joso Jurkovič: Spremenljivost upravnih aktov. (Konec) . . .	105
2. Dr. Juri Štampihar: Odprava protipogodbno izposlovanih zamudnih sodb	123
3. Dr. Skaberne Fran: Avtorske pravice glasbenikov glede zvočnega filma	130
4. Književna poročila	144
5. Razne vesti	151

Priloge: Odločbe kasacijskega sodišča v civilnih stvareh III, št. 558 do 572 (p. 9, str. 129—144).

Odločbe kasacijskega sodišča v kazenskih stvareh II, št. 293 do 304 (p. 17, str. 257—272).

Odločbe v upravnih stvareh I (p. 2, št. 9—20).

V LJUBLJANI 1938

UREDNIK: DR. RUDOLF SAJOVIC

Tiskali J. Blasnika nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani. — Odgovoren L. Mikuš.

Rokopisi naj se pošiljajo:

Uredništvo „Slovenskega Pravnika“ v Ljubljani, Bleiweisova cesta 16/I
Izhaja mesečno. — Naročnina 60 Din na leto.

Članarina (naročnina) naj se nakazuje na čekovni račun Poštne hranilnice, podružnice v Ljubljani št. 11.870 (Društvo „Pravniki“ v Ljubljani).

Slovenski Pravniki

Leto LIII.

Ljubljana, junija 1938.

Štev. 5.—6.

Spremenljivost upravnih aktov.

Dr. Joso Jurkovič.

IV.

V Franciji vprašanje spremenljivosti upravnih aktov do sedaj ni urejeno z zakonom. Pravila, ki urejajo to snov, je izoblikovala praksa državnega sveta. Teoretično je vprašanje razmeroma skromno obdelano. Da ni imela niti teorija povoda, da bi o stvari obširneje razpravljala, niti zakonodavec razloga, da bi snov uzakonil, kaže pač na to, da štiti državni svet dovolj učinkovito pridobljene pravice. Pravila pa, ki se dajo razbrati iz prakse državnega sveta glede spremenljivosti upravnih aktov, so naslednja.

Najprej je treba izločiti nične akte; te morajo oblastva vedno razveljaviti, čim opazijo ničnost. Ničnih aktov pa poznajo malo. Akt je ničen, če ga izda stvarno nepristojen organ ali organ brez oblastvene pravice, ali če poseže organ v področje, kamor nima pravice posegati; v tem primeru je potem to ali akt stvarno nepristojnega organa ali vsebinsko napačen akt. Akt stvarno nepristojnega organa je tedaj, če sme posegati v dotično področje kak drug organ, vsebinsko napačen akt pa, če ne sme posegati v dotično področje sploh noben organ.

Vsi ostali akti razpadejo najprej v dve skupini: v akte, s katerimi so se dale subjektivne pravice, in akte, s katerimi se subjektivne pravice niso dale. Akti, s katerimi se niso dale subjektivne pravice, se vedno lahko spremenijo. Pri aktih pa, s katerimi so se dale subjektivne pravice, je treba ločiti pravilne in nepravilne akte. Pravilni akti se lahko razveljavijo samo iz razlogov važnih javnih interesov in po predpisanem postopku. Bonnard³ izraža to tako-le: „Če je akt zakonit, se lahko razveljavi samo tako, da se izda nasproten akt, pri katerem se je treba držati pristojnosti in oblik, ki so predpisane za te akte.“

Nepravilni akti se sicer lahko razveljavijo, vendar samo v roku dveh mesecev po izdaji akta, kolikor znaša rok za pritožbo na državni svet. Če pa je možna proti aktu kaka

³ Précis de droit administratif, 1935, str. 228.

druga pritožba kot pa pritožba na državni svet, je merodajen rok za to pritožbo. Po preteku pritožbenega roka veljajo tudi za razveljavljene nepravilnega akta pravila, ki veljajo za razveljavljenje pravnih aktov.

Tako je nekoliko težko reči, na katerem načelu je osnovana spremenljivost aktov na Francoskem. Ker se ne dajo poljubno spreminjati samo akti, ki dajejo pravice, govori to za načelo pridobljenih pravic. Ker pa lahko razveljavi oblastvo v predpisanem roku akt vsled vsake napake, je izraženo v tem načelo zakonitosti. Materialna pravnomočnost pa se kaže v tem, da postane nepravilen akt po poteku pritožbenega roka pravilen.

V Nemčiji je vprašanje spremenljivosti upravnih aktov teoretično najbolj izčrpno obdelano, tu imamo tudi prve uzakonitve snovi. Kakor pa ni popolnega soglasja glede spremenljivosti aktov v teoriji, tako se tudi pozitivna prava občutno razlikujejo. Uzakonjena pa je ta snov že v badenski izvršilni uredbi k zakonu o organizaciji notranje uprave iz l. 1864. in v badenski deželnokežji uredbi o upravnem postopku iz l. 1884, v thürinškem deželnoupravnem redu iz l. 1926, v pruskem policijskoupravnem zakonu iz l. 1931, v načrtu upravnopravnega reda za Württembergsko iz l. 1931 in v državnem davčnem zakonu iz l. 1931. Z vsemi temi zakoni, ki so po večini samo usedlina teorije in prakse, se na tem mestu ne moremo pečati, ker bi bilo to preobširno. Omejili se bomo samo na upravnopravni načrt za Württembergsko, ki je najnovejši in najpodrobnejši. Pri tem bomo navedli samo določbe, ki urejajo osnovna vprašanja.

Čl. 34—41. vsebujejo določila glede ničnih aktov, ki jih mora oblastvo uradoma razveljaviti in s katerimi se ne morejo osnavljati subjektivne pravice. Nični pa so akti, ki imajo bistvene oblične napake, akti, ki jih je izdal stvarno — in v določenih primerih — krajevno nepristojen organ, ter akti, ki dajejo pravice samo v primeru, če ima oseba ali stvar določeno lastnost, pa oseba ali stvar te lastnosti pri izdaji akta ni imela.

Za vse druge akte veljajo določbe čl. 42—54.

Art. 42.

Grundsatz.

(1) Erachtet die Verwaltungsbehörde einen von ihr erlassenen Verwaltungsakt für ungerechtfertigt, so kann sie ihn zurücknehmen oder ändern, soweit in Art. 43 bis 50 nichts anderes bestimmt ist.

Art. 46.

Streitentscheidende Verwaltungsakte.

Streitentscheidende Verwaltungsakte können von der Behörde, die sie erlassen hat, nicht zurückgenommen oder geändert werden. Die Zurücknahme oder Änderung solcher Verwaltungsakte sind nichtig.

Art. 48.

Begünstigende Verwaltungsakte.

(1) Begünstigende Verwaltungsakte einschliesslich derjenigen, welche die Genehmigung von Verfügungen, Beschlüssen, Satzungen, Grundbestimmungen, Verträgen, die Bestätigung von Wahlen oder die Befreiung von einer gesetzlichen Verpflichtung enthalten, können ausser in dem Fall des Art. 35. Abs. 1 Satz 2⁴ nur zurückgenommen oder eingeschränkt werden:

1. wenn der Verwaltungsakt sachlich im Widerspruch mit einer gebietenden Rechtsvorschrift ergangen ist.

2. wenn bei Erlassung des Verwaltungsakts die Behörde nicht vorschriftsmässig besetzt war oder eine Person mitgewirkt hat, die von der Mitwirkung kraft Rechtsvorschrift ausgeschlossen war.

3. wenn die Behörde örtlich unzuständig war (Art. 36 Abs. 2)

4. wenn die durch Rechtsvorschrift als Voraussetzung des Verwaltungsakts vorgeschriebene Erklärung eines Beteiligten fehlt.

5. wenn die durch Rechtsvorschrift vorgeschriebene Anhörung von Dritten oder Behörden unterblieben ist.

6. wenn der Verwaltungsakt auf Grund einer mündlichen Verhandlung ergangen ist, bei der die Rechtsvorschriften über die Öffentlichkeit des Verfahrens verletzt worden sind.

7. wenn der Verwaltungsakt durch unlautere Mittel wie arglistige Täuschung, Drohung, Bestechung seitens des Antragstellers, eines sonstigen Beteiligten oder eines Dritten herbeigeführt worden ist.

(2) Aus den in Abs. 1 Ziffer 2 bis 6 genannten Gründen kann die Zurücknahme oder Einschränkung nur innerhalb von sechs Monaten nach Erlassung des Verwaltungsakts erfolgen.

⁴ 1. odst. čl. 35. se glasi: „Eine Auflage kann nicht selbstständig zurückgenommen oder aufgehoben werden, wenn ihre Beifügung für die Erlassung des Verwaltungsakts derart wesentlich war, dass dieser ohne sie nicht erlassen worden wäre. In diesem Fall kann nur der Verwaltungsakt im ganzen zurückgenommen oder aufgehoben werden.“

Art. 49.

Begünstigende Verwaltungsakte. Fortsetzung.

Die in Art. 48 bezeichneten Verwaltungsakte mit Ausnahme der Genehmigungen und Bestätigungen können weiter zurückgenommen oder eingeschränkt werden:

1. wenn dem Verwaltungsakt ein Widerrufsvorbehalt beigelegt ist,

2. wenn der Begünstigte zustimmt, es sei denn, dass er auf die Begünstigung nicht rechtswirksam verzichten kann,

3. wenn der Begünstigte Verpflichtungen, die ihm gesetzlich obliegen, oder besonders auferlegt worden sind, nicht erfüllt und auch einer Aufforderung zur Erfüllung oder Sicherheitsleistung binnen einer angemessenen Frist nicht nachkommt und die Vollstreckung durch Verwaltungszwang nicht zweckmässig erscheint. Ist die Verpflichtung nur eines Dritten wegen auferlegt, so ist die Zurücknahme oder Einschränkung sowie die Forderung einer Sicherheit ausgeschlossen, wenn der Dritte die zur Erfüllung der Verpflichtung notwendige Mitwirkung verweigert.

Art. 50.

Erlaubnisse.

(1) Verwaltungsakte, durch die eine Erlaubnis erteilt worden ist, können ausser in den Fällen der Art. 48 und 49 zurückgenommen oder eingeschränkt werden, wenn sich die tatsächlichen Verhältnisse geändert haben oder wenn die Zurücknahme oder Einschränkung durch dringende Gründe des öffentlichen Wohls oder durch überwiegende Interessen Dritter geboten ist.

(2) Eine Erlaubnis, zu deren Erteilung die Verwaltungsbehörde durch Rechtsvorschrift verpflichtet ist, kann nur unter den Voraussetzungen der Art. 48 und 49 zurückgenommen oder eingeschränkt werden.

Upravni akti se dele torej v dve veliki skupini: v akte, ki ne dajejo pravic, in v akte, ki dajejo pravice.

Akte, ki ne dajejo pravic, oblastvo vedno lahko razveljavijo, če jih smatra za nepravilne. Pod „nepravilnim“ aktom je razumeti nezakonit in nesmotrn akt. „Brezpomembno je, ali so obstojali razlogi, vsled katerih smatra oblastvo upravni akt za nepravilno, že spočetka, ali so nastopili šele pozneje, ali so se dejanske razmere spremenile od izdaje akta, ali pa oblastvo sedaj samo drugače ocenjuje iste razmere v pravnem ali dejanskem oziru.“⁵

⁵ Obrazložitev k načrtu, I. knjiga, 1951, str. 283.

Vendar pa se tisti akti, s katerimi se sicer ne dajejo pravice, a se z njimi odločajo spori, kamor je šteti glavni del deklarativnih aktov, ne smejo razveljaviti in bi bila razveljavitev nična.

Akti pa, ki dajejo pravice, se lahko razveljavijo, če je akt vsebinsko nezakonit, če ga je izdal krajevno nepristojen organ, če se niso upoštevali pri izdaji akta določeni predpisi postopka in če je bil izposlovan akt z nedovoljenimi sredstvi. Vendar se akti, ki jih je izdal krajevno nepristojen organ in akti, pri katerih se niso upoštevali predpisi postopka, lahko razveljavijo samo v roku 6 mesecev po izdaji akta.

Vsi akti pa, ki dajejo pravice, z izjemo odobritev in potrditev, se lahko razveljavijo poleg tega še, če je bil izdan akt s pridržkom preklica, če upravičenec pristane na razveljavitev, ali če ne izpolni upravičenec določenih dolžnosti.

Dovolitve pa se poleg tega lahko razveljavijo še, če so se spremenile od izdaje akta dejanske razmere, ali če je razveljavljenje nujno iz važnih javnih ali tehtnih privatnih interesov. Dovolitve pa, ki jih oblastvo mora izdati, se lahko razveljavijo samo iz istih razlogov kot drugi upravni akti.

Kakor se vidi, vsebuje ta sestav, ki je zgrajen na načelu pridobljenih pravic, dokaj razlogov za razveljavljenje aktov, ki dajejo pravice, tako da res dela vtis, kakor bi bil zgrajen na načelu zakonitosti.

V.

Drugačen je avstrijski sestav, ki je zgrajen na načelu materialne pravnomočnosti upravnih aktov. Snov je urejena v §§ 68. in 69. zveznega zakona o občem upravnem postopku z dne 21. julija 1925, ki je vobče recipiral pravila, ki sta jih postavili obširna teorija in dolgoletna praksa upravnega sodišča.

2. Abschnitt: Sonstige Abänderung von Bescheiden.

Abänderung und Behebung von Amts wegen.

68. (1) Anbringen von Beteiligten, die ausser den Fällen der §§ 69 und 71⁶ die Abänderung eines der Berufung nicht oder nicht mehr unterliegenden Bescheides begehren, sind, wenn die Behörde nicht den Anlass zu einer Verfügung gemäss den Absätzen 2 bis 4 findet, wegen entschiedener Sache zurückzuweisen.

⁶ § 71. ureja postavitev v prejšnji stan.

(2) Von Amts wegen können Bescheide, aus denen niemandem ein Recht erwachsen ist, sowohl von der Behörde, die den Bescheid erlassen hat, als auch in Ausübung des Aufsichtsrechtes von der sachlich in Betracht kommenden Oberbehörde aufgehoben oder abgeändert werden.

(3) Andere Bescheide kann in Wahrung des öffentlichen Wohles die Behörde, die den Bescheid in letzter Instanz erlassen hat, oder die sachlich in Betracht kommende Oberbehörde insoweit abändern, als dies zur Beseitigung von das Leben oder die Gesundheit von Menschen gefährdenden Mißständen oder zur Abwehr schwerer volkswirtschaftlicher Schädigungen notwendig und unvermeidlich ist. In allen diesen Fällen hat die Behörde mit möglichster Schonung erworbener Rechte vorzugehen.

(4) Ausserdem können Bescheide von Amts wegen in Ausübung des Aufsichtsrechtes von der sachlich in Betracht kommenden Oberbehörde als nichtig erklärt werden, wenn der Bescheid

a) von einer unzuständigen Behörde oder von einer nicht richtig zusammengesetzten Kollegialbehörde erlassen wurde,

b) einen strafgesetzwidrigen Erfolg herbeiführen würde,

c) tatsächlich undurchführbar ist oder

d) an einem durch gesetzliche Vorschrift ausdrücklich mit Nichtigkeit bedrohten Fehler leidet.

(5) Nach Ablauf von drei Jahren nach dem in § 63 Absatz 5, bezeichneten Zeitpunkt⁷ ist eine Nichtigkeitsklärung aus den Gründen des Absatzes 4 a nicht mehr zulässig.

(6) Die der Behörde in den Verwaltungsvorschriften eingeräumten Befugnisse zur Zurücknahme oder Einschränkung einer Berechtigung ausserhalb eines Berufungsverfahrens bleiben unberührt.

(7) Auf die Ausübung des der Behörde gemäss den Absätzen 2 bis 4 zustehenden Abänderungs- und Behebungsrechtes steht niemandem ein Anspruch zu. Mutwillige Aufsichtsbeschwerden und Abänderungsanträge sind nach § 35 zu ahnden.

Wiederaufnahme des Verfahrens.

69. (1) Dem Antrag einer Partei auf Wiederaufnahme eines durch Bescheid abgeschlossenen Verfahrens ist stattzugeben, wenn ein Rechtsmittel gegen den Bescheid nicht oder nicht mehr zulässig ist und

a) der Bescheid durch Fälschung einer Urkunde, falsches Zeugnis oder eine andere gerichtlich strafbare Handlung herbeigeführt oder sonstwie erschlichen worden ist oder

⁷ t. j. od dne vročitve ali razglasitve odločbe.

b) neue Tatsachen oder Beweismittel hervorkommen, die im Verfahren ohne Verschulden der Partei nicht geltend gemacht werden konnten und allein oder in Verbindung mit dem sonstigen Ergebnisse des Verfahrens voraussichtlich einen im Hauptinhalte des Spruches anders lautenden Bescheid herbeigeführt hätten, oder

c) der Bescheid gemäss § 38 von Vorfragen abhängig war und nachträglich über eine solche Vorfrage von der hiefür zuständigen Behörde (Gericht) in wesentlichen Punkten anders entschieden wurde.

(3) Unter den Voraussetzungen des Absatzes 1 kann die Wiederaufnahme des Verfahrens auch von Amts wegen verfügt werden. Nach Ablauf von drei Jahren nach Erlassung des Bescheides kann die Wiederaufnahme auch von Amts wegen nur mehr aus den Gründen des Absatzes 1 a stattfinden.

Vsi upravni akti torej, tako tisti, ki dajejo pravice, kakor tudi tisti, ki jih ne dajejo, so za stranke dokončno veljavni, če ni več možna proti njim pritožba, kolikor ni razlogov za obnovo postopka ali za postavitev v prejšnji stan. Pri tem je brezpomembno, ali ima akt morda napake, in katke napake ima; lahke ali težke. Akt je postal formalno pravnomočen.

S tem pa, da je postal akt formalno pravnomočen, torej za stranke dokončno veljaven, še ni postal akt materialno pravnomočen, torej nespremenljiv za oblastvo. Oblastvo formalno pravnomočen akt, ki ne daje pravic, vedno lahko razveljavi. Akt pa, ki daje pravice, oblastvo lahko razveljavi, če ima akt take napake, da je ničen, ali take, ki so razlog za obnovo. Pa tudi akt, ki nima takih napak, ali sploh nima napak, oblastvo lahko spremeni iz važnih javnih razlogov. To se pravi: materialno pravnomočen postane samo akt, ki daje pravice in ni ničen in ni proti njemu možna obnova ter ni poleg tega razloga za razveljavljenje akta iz važnih javnih interesov. O tem, ali in koliko krši razveljavljenje akta iz javnih interesov načelo materialne pravnomočnosti, smo že govorili.

Če primerjamo ta sistem materialne pravnomočnosti z nemškim sistemom pridobljenih pravic, vidimo, da je po tem sistemu dokaj manj razlogov za razveljavljenje akta in da so s tem tudi pridobljene pravice bolj zaščitene.

Seveda bi se lahko reklo, da to ni več pristna materialna pravnomočnost, ker se akti, ki ne dajejo pravic, vedno lahko razveljavijo, torej spremenijo, ter se poleg tega tudi akti, ki dajejo pravice in ki niso niti nični, niti ni možna proti njim obnova, lahko razveljavijo iz javnih interesov.

Ampak večja stalnost upravnih aktov bo pač težko dosegljiva. Da pa smatrajo v Avstriji ta način stalnosti upravnih aktov za materialno pravnomočnost, naj navedemo samo mnenje Herrnritta:⁸ „Nunmehr hat das A V G den Versuch unternommen, dieses Problem im Gesetzeswege zu lösen. Vor allem wird die materielle Rechtskraft formell rechtskräftiger Bescheide grundsetzlich anerkannt.“

Naš zakonodavec se je naslonil na avstrijski zakon, ko je uredil snov v §§ 128, 133, 134 in 135. zakona v občem upravnem postopku z dne 9. novembra 1950.

Obnova postopanja.

§ 128.

(1) Postopanje, dokončano z odločbo upravnega oblastva zoper katero ni pravnega sredstva (IV. razdelek in § 111), se mora obnoviti na strankin predlog:

1. če je listina, na katero se odločba opira, lažna;
2. če sta podala priča ali izvedenec lažno izpovedbo, odločba pa se opira na to izpovedbo, ali če je bila sploh izposlovana odločba z dejanjem, kaznivim po kazenskem zakonu;
3. če zve stranka za nova dejstva, ali najde ali pridobi možnost, da uporabi dokazila, ki bi verjetno utegnila povzročiti drugačno odločbo v glavnem predmetu, ki pa jih stranka brez svoje krivde ni mogla navesti prej;
4. če je rešilo oblastvo kot predhodno kakšno vprašanje iz pristojnosti drugega upravnega ali sodnega oblastva (§ 72, odstavek 1.), pristojno upravno ali sodno oblastvo pa reši pozneje isto vprašanje v bistvenih točkah drugače;

(2) Kadar gre za javne interese, sme tudi oblastvo samo iz istih razlogov uradoma obnoviti postopanje.

III. poglavje.

Posebni primeri razveljavljenja in spreminjanja odločbe.

§ 133.

Oblastvo, ki je izdalo pravnomočno odločbo, jo sme s pristankom oseb, ki so pridobile s to odločbo pravico, ob splošnih zakonitih pogojih razveljaviti in spreminiti.

§ 134.

(1) Najvišje oblastvo, ki je pristojno odločati v dotičnem predmetu (instanca), je upravičeno, da zaradi zaščite javnih interesov v potrebnem obsegu razveljavi ali spremeni pravnomočno

⁸ Das Verwaltungsverfahren, 1932, str. 114.

odločbo, kolikor je to neizogibno potrebno, da se odvrne silna nevarnost za življenje in zdravje ljudi, za državno varnost, za javni mir in red, za javno varnost in moralo ali za narodno gospodarstvo.

(2) Kadar se izdaje taka odločba, je treba kar najbolj obvarovati pridobljene pravice. O povračilu škode vsled uničenja pridobljene pravice razsojajo po svobodnem preudarku upravna sodišča na prvi stopnji, državni svet pa na drugi stopnji. Pravica do povračila škode zastara čez leto dni po prejemu končne odločbe upravnega oblastva odnosno upravnega sodišča ali državnega sveta, če je stranka vložila tožbo.

§ 135.

(1) Izvršujoč pravico nadzora proglasi nadzorno oblastvo za nično odločbo, zoper katero ni pravnega sredstva:

1. če jo je izdalo oblastvo, ki za dotični predmet ni stvarno pristojno, ali jo je izdal organ, ki v nobenem primeru ni mogel biti upravičen, izdajati tak akt.

2. če utegne povzročiti s svojo izvršbo zločinstvo ali prestop.

3. če vsebuje pogrešek, ki povzroča ničnost po kakšni izrečni zakoniti določbi.

(2) Posamezna ministrstva smejo ob pričujočih pogojih proglasiti za nične tudi lastne pravnomočne odločbe.

(3) Odločba, izdana po tem paragrafu kakor tudi po §§ 133. in 134. velja glede pravnih lekov za nov predmet.

Naš sistem je torej popolnoma enako zgrajen kot avstrijski, manjše razlike, ki naš tukaj zanimajo, so sledeče: avstrijski zakon izrečno določa, da oblastvo vedno lahko razveljavi akt, s katerim ni nihče pridobil pravic, pri nas pa sledi to posredno iz § 135; naš zakon daje odškodnino za razveljavljenje akta iz javnih interesov, avstrijski pa ne; avstrijski izrečno določa, da nima stranka pravice zahtevati, da razveljavi oblastvo ničen akt, naš zakon pa določa, da oblastvo „proglasi“ akt za ničen, iz česar bi se dalo sklepati, da stranka razveljavljenje lahko zahteva.

Važna razlika med našim in avstrijskim zakonom pa je ta-le: po avstrijskem zakonu se lahko razveljavi akt, s katerim je dobila stranka pravice, samo, če je akt ničen, če ima napake, ki so razlog za obnovo, ali če zahtevajo razveljavljenje javni interesi; po našem pa se poleg tega lahko razveljavi akt, če se sporazumeta o razveljavljenju oblastvo in stranka. S tem je materialna pravnomočnost brezdvoma oslABLJENA in odvisna od sporazuma med oblastvom in

stranko. Ali se navzlic temu še lahko trdi, da je zgrajen naš sistem na materialni pravnomočnosti?

Poglejmo rešitev občje seje državnega sveta št. 11.556/34-III z dne 24. in 25. aprila 1954,⁹ ki se glasi:

Ob priliki reševanja tožb proti upravnim aktom, s katerimi so se prejšnji upravni akti „razveljavili“, se je pojavila različnost presojanja v tem, ali upravno oblastvo lahko svojo rešitev, ki je postala pravnomočna, razveljavi, t. j. ukine oziroma spremeni v korist osebe, ki je bila z rešitvijo prizadeta, če ugotovi, da je bila rešitev pogrešna, in ali more dati tej rešitvi retroaktivno moč.

Za stališče, da upravno oblastvo ne more razveljavljati svojih rešitev, ki so postale pravnomočne, na korist oseb, ki se jih rešitve tičejo, se je navajalo, da govori zakon o občem upravnem postopku v § 133. samo o primerih, kadar razveljavlja in menja upravno oblastvo svojo rešitev v škodo oseb, ki so dobile z rešitvami upravnih oblastev določene pravice, ne pa tudi o primerih, v katerih gre za razveljavitev in spreminjanje rešitev v korist oseb, ki so bile prizadete z nepravilno uporabo zakona ali napačno uporabo svobodnega preudarka v teh rešitvah, ter da se torej v takih primerih ne da uporabiti § 133. zakona o občem upravnem postopku, in ker ni nobenega drugega takega predpisa, da sploh ni pravne podlage za izdajanje takih rešitev.

Državni svet je na svoji občji seji usvojil nasprotno stališče, da zakon o občem upravnem postopku ne prepoveduje upravnim oblastvom popravljanja (razveljavljanja, spreminjanja ali ukinitvenja) pravnomočnih, a pogrešnih rešitev na korist prizadetih oseb in da lahko dajo upravna oblastva takim rešitvam tudi moč za nazaj, če gre za popravo rešitve, ki je bila nezakonita na škodo poedinca.

Pri izdaji te rešitve se je opiral državni svet na sledeče razloge:

V III. poglavju našega zakona o občem upravnem postopku je izražena samo vladajoča teorija in praksa glede vprašanja, na kak način naj se zavaruje subjektivni pravni položaj poedincev, ki je bil ustvarjen z akti oblastev, proti spremembi ali ukinitvenju iz javnih interesov.¹⁰ V tem oziru je ustvaril zakon določene vezanosti upravnih oblastev. Kaj drugega zakon ni nor-

⁹ S to rešitvijo sem se pečal z drugega vidika v razpravi „Javno-pravna pogodba“, Zbornik znanstvenih razprav XIII, str. 67. ss. Ker nisem še poznal poznejših sodb, nisem pripisoval rešitvi tako velikega pomena.

¹⁰ Kar je v rešitvi podčrtanega z izjemo zadnjega odstavka, je podčrtal pisec.

miral, niti ni hotel normirati, ker se kako drugo vprašanje, zlasti pa tako, kot je tu na dnevnem redu, ni postavilo v obči obliki niti v teoriji niti v praksi.

Iz okolnosti torej, ker nima zakon o občem upravnem postopku predpisa, ki dopušča spreminjanje odločb v korist poedinca, se ne da sklepati, da je taka sprememba nedopustna in torej nezakonita. Upravno oblastvo v tem oziru načelno ni vezano in lahko svoje odločbe, tudi če so postale za poedinca neizpodbojne, pravnomočne, na korist poedinca vsak čas spremeni ali ukine, zlasti, če vidi, da so pogrešne.

Lahko obstoje posebni predpisi, ki prepovedujejo za določene odnose take spremembe. Tak predpis najdemo n. pr. v § 252. uradniškega zakona, kjer se prepoveduje poprava izvršene razvrstitve po službeni dolžnosti, taki poedini predpisi pa samo dokazujejo, da ne obstoji samo en obči predpis take vsebine. Nasprotno pa je obča zakonska dolžnost upravnega oblastva, da izvršuje zakone, spoštuje subjektivne pravice in ne odreja poedincem tega, kar jim je z zakonom priznано.

Vprašanje popraviljanja pogrešnih odločb na korist poedinca torej ni vprašanje upravnega postopka, ampak vprašanje materialnega upravnega prava.

Drugo je pravno vprašanje, ali ima lahko veljavnost za nazaj odločba, s katero se spreminja ali ukinja pravnomočna odločba v korist poedinca.

Stališče, po katerem deluje taka odločba samo ex nunc in ne more imeti veljavnosti za nazaj, se sklicuje na predpis § 133. zakona o občem upravnem postopku ter na to, da je v bistvu pravnomočnosti vsake odločbe, da veže upravno oblastvo in da torej upravno oblastvo ne more dati svoji odločbi veljavnosti za nazaj.

Če se predpisi III. poglavja zakona o občem upravnem postopku sploh ne nanašajo na spreminjanje in ukinjanje odločb v korist prizadete osebe, ti predpisi tudi ne morejo služiti kot argument za nedopustnost retroaktivne moči takih odločb.

V sodnem postopku prihaja ta vezanost sodišča na lastno odločbo, ki jo imenujemo materialno pravnomočnost, odtod, ker se odražajo strankam, ki so v sporu, s sodbo sodišča njihove pravice. Vsaka sprememba pravnomočne sodbe v korist ene stranke pomeni istočasno oškodovanje pravice druge stranke. Tu je izvor za to vezanost sodišča. Zaradi tega ne obstoji ta vezanost pri odločbah o nepravdnih stvareh in sodišče lahko spreminja tudi svoje pravnomočne odločbe.

V upravnem pravu so redke odločbe upravnih oblastev, s katerimi se odrejajo pravni odnosi med dvema ali več strankami kakor v sodnih sporih. Pri večini upravnih aktov imamo pred seboj samo poedinca, stranko na eni in upravno oblastvo na drugi strani. Vsled tega tudi ne govori novejša teorija o „materialni pravnomočnosti“ takih odločb ampak o „pogojih njihove stabilnosti ali nespremenljivosti“. V takih enostrankovnih odnosih ni neke subjektivne pravice na drugi strani, ki bi bila zapreka za spremembo odločbe v korist prizadete osebe, kakor je to običajno pri sodbi sodišča. Zato velja tukaj načelo, da se te odločbe lahko spremenijo v korist poedinca. To načelo izhaja iz bistva pravnega odnosa ene stranke, zato ni potrebe za njegovo kodifikacijo.

Dejstvo, da je postala odločba formalno pravnomočna, torej ne more biti zapreka, da je ne bi upravno oblastvo lahko spremenilo ali ukinilo v korist poedinca z retroaktivno močjo.

Ostane še vprašanje, kdaj imajo lahko take odločbe veljavnost za nazaj in kdaj ne.

V naravi same stvari je, da velja odločba oblastva načeloma od dne izdaje. Vprašanje je samo, ali dopušča to načelo izjeme, in kateri izjemni primeri so to. Na to vprašanje daje odgovor to, kar je bilo že prej navedeno o pravnem odnosu med upravnim oblastvom in pravnim redom. Upravna oblastva so dolžna, da zakone v vseh ozirih izvršujejo, da ščitijo interese države in da ne kršijo z zakonom odrejenih pravic poedincev napram državi. Pri svojem delovanju organi upravne oblasti lahko greše, vendar jim dolžnost izvrševanja zakonov nalaga dolžnost, da svoje pogreške, čim jih opazijo, tudi popravijo, samo po sebi pa se razume, da je zakoniti nalog izvršen samo tedaj, če se popravi pogrešek v celoti z vsemi posledicami, kar pomeni *ex tunc*.

Dejstvo, da je postala pogrešna odločba formalno pravnomočna, ne odvezuje upravnega oblastva te dolžnosti, če je prišlo do prepričanja, da je akt *res* nezakonit. Formalna pravnomočnost ima samo ta učinek, da ne more prizadeta oseba prisiliti več oblastva s pravnimi leki, da stvar ponovno preskusi, to pa še ne pomeni, da je upravno oblastvo sedaj vezano na lastno napako.

Kjer gre torej za oškodovanje z zakonom odrejenih subjektivnih pravic poedincev, ki so bile oškodovane z odločbo upravnega oblastva, upravno oblastvo lahko popravi tako napako z veljavnostjo za nazaj.

Iz teh razlogov je izdal državni svet na svoji občji seji dne 24. in 25. aprila 1954. l. in na osnovi čl. 4. zakona o državnem svetu in upravnih sodiščih ter §§ 12. in 13. zakona o poslovnem redu sledečo rešitev:

1. Upravnemu oblastvu ni z zakonom o občem upravnem postopku prepovedano, da popravlja svoje pravnomočne odločbe;

2. takemu popravku se da lahko veljavnost od dne izdajanja odločbe, ki se popravlja, če je oškodovana z njo kakšna subjektivna pravica poedinca.

Izvajanja državnega sveta se dajo strniti v te-le stavke: Zakon o občem upravnem postopku je v III. poglavju poskrbel samo, kako naj se zavaruje subjektivna javna pravica poedinca proti odvzemu iz javnih interesov, ni pa se dotaknil in se ni mogel dotakniti vprašanja, ali se lahko spreminjajo pravnomočne odločbe v korist poedinca, ker to ni vprašanje formalnega, ampak materialnega prava. Ker pa ni materialnega predpisa, ki bi prepovedoval tako spreminjanje odločb, smejo upravna oblastva spreminjati pravnomočne odločbe v korist poedincev.

Vprašanje pa, ali se lahko spremeni odločba tudi za nazaj, je vprašanje vezanosti oblastva na odločbo, torej vprašanje materialne pravnomočnosti. Materialno pravnomočnost pa pozna samo sodni postopek, ker gre samo pri njem za stvari dveh strank, kjer se odreja s sodbo strankam pravice: kajti vsaka sprememba sodbe v korist ene stranke bi bila obenem oškodovanje pravic druge stranke. Take stvari dveh strank pa so v upravnem pravu izjema, zato v upravnem pravu ni materialne pravnomočnosti. Tukaj postane odločba samo formalno pravnomočna, kar pomeni, da ne more več stranka spodbijati odločbe s pravnim lekom. Formalna pravnomočnost pa ne more biti zapreka za spremembo odločbe za nazaj, če je bila odločba nezakonita in je bila storjena s tem stranki krivica.

Posredno in tudi izrečno sledi torej iz izvajanja državnega sveta, da ne priznava državni svet materialne pravnomočnosti našim upravnim aktom. Njegova teorija spremenljivosti upravnih aktov je nekakšna kombinacija načela pridobljenih pravic z načelom zakonitosti. Vendar ni to nepriznanje materialne pravnomočnosti samo po sebi nikakšna nesreča: kajti materialna pravnomočnost ni sama sebi namen in je prišel državni svet na podlagi svoje teorije v tem primeru do prav tako ugodne rešitve za stranko, kakor bi bil prišel na podlagi materialne pravnomočnosti. Vprašanje

je samo, ali lahko pride do enako ugodnih rešitev v vsakem primeru.

V ta namen pogledjmo sodbo državnega sveta št. 20.994/35 z dne 27. avgusta 1935, ki se sklicuje na gorenjo rešitev splošne seje.

Na tožbo glavne kontrole proti ukazu, izdanemu na predlog ministra za socialno politiko in narodno zdravje z dne 1. februarja 1935. O. št. 1737, s katerim je bil razveljavljen ukaz z dne 22. januarja 1933. O. št. 1210 o upokojitvi Lopičiča dr. Milovana, upravnika državne bolnice „Danilo I“ na Cetinju, je našel državni svet, da izpodbijani ukaz ne ustreza zakonu iz sledečih razlogov:

V smislu § 133. zup. upravnemu oblastvu ni prepovedano, da popravlja svoje pravnomočne odločbe; takemu popravku se da lahko veljavnost od dne izdavanja odločbe, ki se popravlja, če je bila z njo oškodovana kakšna subjektivna pravica poedinca. V tem smislu je bila sprejeta odločba občne seje državnega sveta št. 11.563/35⁴¹ z dne 25. aprila 1934. Da bi se torej lahko popravila odločba z učinkom za nazaj, je potrebno, da se krši s tako odločbo neka subjektivna pravica poedinca.

Z ukazom z dne 22. januarja 1933. O. št. 1210 je bil imenovani upokojen tudi na podlagi § 104. toč. 16 v zvezi s § 110 u. z. poleg § 104. toč. 3. tega zakona, t. j. penzioniran je bil na osnovi svobodnega preudarka ministra. V takem primeru se ne more kršiti kakšna subjektivna pravica imenovanega, ko je odvisno od svobodnega preudarka ministra, ali bo uslužbenca upokojil ali ne. Dokler je v veljavi omenjeni ukaz, ki je osnovan tudi na predpisu § 104. toč. 16. v zvezi s § 110. u. z., se ne more nadomestiti tak ukaz z odločbo z retroaktivno veljavnostjo na osnovi omenjenega § 133. Uslužbenec se lahko v tem primeru, če je bil upokojen, samo reaktivira, če izpolnjuje vse predpisane pogoje.

Zato je izpodbijani ukaz nezakonit, v kolikor je zasnovan na predpisu § 133. zup., in ga je državni svet na podlagi čl. 17. in 34. zdsus s sodbo razveljavil.

Pravno stanje je torej naslednje: dr. Lopičič je bil upokojen, pozneje pa je bil ukaz o upokojitvi razveljavljen, kar bi pomenilo, da dr. Lopičič sploh ne bi bil prekinil svoje službe. Državni svet pa smatra, da je bil ukaz o razveljavitvi upokojitve nezakonit: kajti upokojitev dr. Lopičiča je bila stvar svobodnega preudarka in se zato niso mogle z upokojitvijo kršiti Lopičiču nobene pravice. Akt pa, ki ne krši subjektivnih pravic, se ne sme razveljaviti, ampak se lahko samo prekliče za naprej. Dr. Lopičič se

⁴¹ Pravilno: 11.536/35.

lahko torej samo reaktivira, tako da bi mu bila prekinjena služba med upokojitvijo in reaktiviranjem.

Ali mora biti in ali je to tako po našem pravu?

Vrnimo se k § 133 našega zup.

Ta § določa, kakor smo videli, da sme oblastvo, ki je izdalo pravnomočno odločbo, s pristankom oseb, ki so pridobile z odločbo pravice, odločbo spremeniti ali razveljaviti. Državni svet misli, da se nanaša ta § samo na primer, ko se spremeni ali razveljavi odločba stranki v škodo, ne pa tudi, ko se spremeni odločba na korist stranke. (To je jasno izraženo v rešitvi občne seje, v sodbi št. 20.994/35, ki se sklicuje na rešitev, pa to ni povsem jasno.)

Do tega sklepa je prišel državni svet najbrže na podlagi sledečega razmisleka. Stranka bo pač vedno sporazumna, da se spremeni ali razveljavi odločba v njeno korist in bi bilo preveč poudarjati pristanek stranke. Če pa se posebej poudarja, da mora stranka pristati na spremembo ali razveljavljenje, je pač jasno, da gre za spremembo ali razveljavljenje odločbe v strankino škodo: s tem, da zahteva zakon za spremembo ali razveljavljenje pristanek stranke, hoče ščititi zakon stranko.

Ampak s tem sklepom pridemo iz zadrege v težavo. Če namreč pristane stranka v smislu § 133. prostovoljno na spremembo ali razveljavljenje odločbe v svojo škodo, ne dobi za to ničesar. Če pa stranka ne pristane, se odločba ne spremeni ali razveljavi in stranka obdrži svojo pravico. Če pa se mora odločba navzlic odporu stranke spremeniti iz javnih interesov po § 134, bo stranka dobila odškodnino. Kdo bo pričakoval od stranke, da bo zastoj dala svojo pravico, če jo pa lahko obdrži, ali pa dobi zanjo odškodnino?

Po tej poti ne pridemo dalje, zato moramo pač reči, da misli § 133. v prvi vrsti na spreminjanje ali razveljavljenje odločbe v korist stranke. Zakaj pa se potem zahteva še pristanek stranke, ko je vendar jasno, da bo stranka sporazumna?

Poglejmo, kaj pravi k § 133. Krbek v svojem komentarju.¹²

„To načelo, ki pride do polne uporabe v stvareh ene stranke... je razumljivo pravzaprav samo po sebi, ker se ne da pravnomočnost pojmovati tako formalistično, da ne bi mogla odstopiti od nje — kjer ni to izrečno z zakonom prepovedano — dogovorno oblastvo in stranka. Vendar je bilo iz praktičnih razlogov potrebno, da se to načelo izrečno

¹² Zakon o opštem upravnem postopku, 1931., str. 172/73.

poudari, ker je n. pr. v naši upravni praksi glavna kontrola že ponovno skušala zavzeti to strogo formalistično stališče. Poleg tega ne škodi, da se, kadar se zavzame načelno stališče pravnomočnosti, po možnosti izčrpajo vsi primeri, kjer se navzlic temu odločba lahko razveljavi ali spremeni.

Sedaj je jasno, zakaj se zahteva pristanek stranke, čeprav se spreminja ali razveljavlja odločba v njeno korist. Ker je uzakonil naš zakon načelo materialne pravnomočnosti, bi oblastvo lahko spremenilo ali razveljavilo odločbo samo, če bi bila nična, če bi bil razlog za obnovo, ali če bi bila sprememba ali razveljavitev nujna iz javnih interesov. Če naj se odločba lahko spremeni tudi v drugih primerih bodisi v korist bodisi v škodo stranke, je bilo potrebno to v zakonu izrečno navesti: sicer bi bila po strogem načelu materialne pravnomočnosti sprememba ali razveljavitev nemogoča. In po avstrijskem zakonu je nemogoča.

Seveda bi se lahko reklo: zakaj pa ne določa zakon samo, da oblastvo lahko spremeni odločbo v korist stranke, zakaj se zahteva še pristanek stranke, če je jasno, da bo stranka vedno pristala na spremembo? In vprav to ni jasno: subjektivne javne pravice so dane namreč poedincem prvenstveno v javnem interesu. Zato se tem pravicam večkrat ni mogoče odpovedati in je često sploh dvomljivo, ali gre za pravico ali za dolžnost: to je primer pri volilni pravici, če je zagrožena za neizvrševanje pravice kazni. Zato nastopi večkrat primer, da bi se stranka rada odpovedala pravici, če bi se le mogla. Pomislimo n. pr. na koncesionirano javno službo. Ker torej večkrat ni jasno, ali bi bila sprememba odločbe, ki bi bila po mnenju oblastva v korist stranke, res stranki v korist in ne morda v škodo, se zahteva za spremembo ali razveljavljenje odločbe v korist stranke njen pristanek. Iz tega pa seveda ne sledi, da ne bi smela pristati stranka na spremembo odločbe v svojo škodo.

Vse to pa velja samo pod pogojem, če priznavamo odločbam materialno pravnomočnost. Te pa državni svet ne priznava.

Državni svet meni, da so materialno pravnomočne samo sodbe sodišč. Kajti samo v sodnem postopku nastopata dve ali več spornih strank, ki se jim s sodbo odredijo njihove pravice. Vsaka sprememba sodbe v korist ene stranke pa bi oškodovala pravice druge stranke. Zato je vezano sodišče na svojo sodbo in je ne sme spreminjati. V upravnem pravu pa imamo običajno samo eno stranko, zato se s spremembo odločbe ne morejo kršiti pravice nasprotna stranke. Iz tega

sledi, da upravno oblastvo ni vezano na svojo odločbo, kar pomeni, da odločba ne postane materialno pravnomočna.

K temu bi bilo pripomniti: materialna pravnomočnost ni nekaj, kar bi sledilo iz narave kake stvari, ampak mora biti pozitivno uzakonjena. Če ni uzakonjena, je ni. Kajti zakaj naj bi bila pravica stranke v stvareh več strank bolj zaščitena kot pa v stvareh ene stranke, ni razvidno. Če je dobila n. pr. stranka A z napačno sodbo pravico na račun stranke B: zakaj se ne bi lahko spremenila sodba v škodo stranke A, če se lahko spremeni upravni akt v škodo stranke, ki je dobila z napačnim aktom pravico? Ali naj bo po krivem pridobljena pravica privilegirana samo zato, ker gre za dve stranki? To bi bilo težko umljivo. Zato je treba iskati razloga materialni pravnomočnosti drugje.

Prvenstvena svrha materialne pravnomočnosti je stalnost sodbe. Čim stranka ni uporabila pravnih lekov, ali jih je izčrpala, naj bo sodba nespremenljiva, če ni razloga za obnovo. Za tako sodbo se domneva, da je pravilna. Ker pa se ne dopušča nasprotni dokaz, je to neke vrste praesumptio juris et de jure. Stalnost sodbe gre pred njeno pravilnostjo. Vse to pa mora biti uzakonjeno, to ne sledi samo po sebi iz načela pridobljenih pravic. To načelo pa se ravno tako lahko uzakoni tam, kjer sta dve ali več strank, kakor tam, kjer je samo ena. In v našem zup. je to načelo uzakonjeno, čeprav gre v upravnem pravu po večini samo za eno stranko.

Po zup. postanejo torej odločbe materialno pravnomočne. Kolikor pa dopušča zakon, da spremeni oblastvo odločbo s pristankom stranke, toliko je materialna pravnomočnost oslABLJENA v primeri z avstrijskim sistemom. Ali načelo materialne pravnomočnosti s tem ni kršeno.

Čim pa priznamo, da velja pri nas načelo materialne pravnomočnosti odločb, morajo veljati ista pravila za spreminjanje oz. razveljavljanje obeh vrst odločb: vezanih odločb in odločb, ki so bile izdane po svobodnem preudarku. Kajti z obojimi se lahko dobijo enake pravice. Tako je dobil tudi dr. Lopičić z upokojitvijo pravico do pokojnine, ki se mu ne more vzeti brez njegovega pristanka.

Pa ne samo, da so enake pravice, ki se pridobe z obema vrstama aktov, in da torej morajo veljati ista pravila za razveljavljanje in spreminjanje, ampak morajo veljati pri obeh vrstah aktov ista pravila tudi glede učinka razveljavljanja ex nunc ali ex tunc. Kajti če velja načelo materialne pravnomočnosti, potem je vseeno, ali se je izdal vezan akt ali akt svobodnega preudarka, ali je stranka imela pravico na izdajo akta ali ne, ali so se zagrešile pri izdaji akta na-

pake in s tem kršile pravice, ali ne. Vse to je postalo brez-pomembno, ko je postal akt materialno pravnomočen. Vprašanje je sedaj samo: ali se lahko spreminjajo in razveljavljajo materialno pravnomočni akti za nazaj.

Kjer je dosledno izvedeno načelo materialne pravnomočnosti, se akti ne dajo spreminjati ali razveljaviti za nazaj, ampak se lahko samo prekličejo za naprej. Pri nas pa, kjer je načelo materialne pravnomočnosti oslABLJENO s tem, da se akt lahko razveljavi ali spremeni s sporazumom med oblastvom in stranko, se daje spremembi oz. razveljavljenju akta pogodben značaj, zato ni zapreke, da se spremeni ali razveljavi akt za nazaj, če ne prepoveduje tega v posameznem primeru kak izrečen zakonski predpis. Pri tem je vseeno, kakor smo že rekli, ali gre za vezan akt ali pa akt svobodnega preudarka.

Kakšne bi bile torej razlike v praktičnih posledkih po avstrijskem sistemu, kjer velja stroga materialna pravnomočnost, po sistemu pridobljenih pravic in zakonitosti, ki ga zastopa državni svet, in po načelu oslABLJENE materialne pravnomočnosti na osnovi § 133 zup.?

Vzemimo ta-le primer. Uradnik A je bil upokojen, dasi ne bi bil smel biti, uradnik B pa je bil upokojen po svobodnem preudarku. Pozneje pa spozna oblastvo, da je bil akt, s katerim je upokojilo A nezakonit, akt pa, s katerim je upokojilo B, nesmotrn. Vzemimo poleg tega, da zakon ne določa ničesar glede reaktiviranja.

Po avstrijskem sistemu ne bi moglo razveljaviti ali preklicati oblastvo niti akta glede A niti akta glede B, to se pravi: niti A niti B ne bi mogel biti reaktiviran. Po sistemu, ki ga zastopa državni svet, bi oblastvo lahko razveljavilo akt glede A in preklicalo akt glede B, kar pomeni: glede A, ki se mu je kršila pravica, se razveljavi akt za nazaj, glede B pa, ki se mu pravica ni kršila, se lahko prekličje akt samo za naprej. Pri A bi se smatralo, da službe sploh ni prekinil, pri B pa, da jo je prekinil za čas od penzioniranja do reaktiviranja. Po načelu oslABLJENE materialne pravnomočnosti pa bi se akt lahko razveljavil za nazaj tako glede A kakor glede B, kar bi pomenilo, da ni niti A niti B prekinil službe, ker je za materialno pravnomočnost brezpomembno, ali je imel akt napake ali ne, in ali je bil vezan ali akt svobodnega preudarka.

Ker štiti državni svet vedno poedinca, kakor je ponovno pokazal z rešitvijo splošne seje, bi ustrezalo njegovemu pojmovanju edinole načelo oslABLJENE materialne pravnomočnosti.

Odprava protipogodbeno izposlovanih zamudnih sodb.

Dr. Juri Štampilhar.

Ako se stranki izvensodno dogovorita, da določenega naroka ne bosta obiskali, potem sta sklenili dogovor, čigar učinki naj nastopijo na procesualnem področju. Tak dogovor, ki sam na sebi še ni pravdno dejanje, se imenuje procesualni dogovor.¹ Sem spadajo n. pr. prorogacijske, razsodiščne, dokazne pogodbe, poravnave; event. tudi pactum de non petendo in — kar je bolj praktično — odrečenje na izvršbo v smislu § 58 ip. Nas zanima tukaj samo pogodba, da se določen narok ne obišče.

Kot v zasebnem pravu (§ 1295/1 odz.) moremo tudi na procesualnem področju razlikovati med kršitvami procesualnih pogodbениh obveznosti (procesualna pogodbena nezvestoba) in med kršitvami zakonitih pravnih dolžnosti (procesualni delikt); pravdna stranka more imeti procesualne dolžnosti iz procesualne pogodbe — kolikor jo zakon dopušča — ali pa neposredno na podlagi zakona. Tako določa n. pr. § 242 c.p.p.: stranka mora ... resnično, popolno in določno navesti vse okoliščine... Kdor v pravdi tako ne ravna, krši zakonito pravdno dolžnost. Nepravilno pa postopa tudi upnik, ki n. pr. sprejme po izdaji meničnega (mandatnega) plačilnega naloga ali pogojnega plačilnega povelja od dolžnika plačilo in predlaga izvršbo, potem ko dolžnik vsled plačila ni vložil prigovorov; ali če dovoli odpovedujoča stranka po izdaji sodne odpovedi odlog in predlaga, ker nasprotnik vsled tega ni vložil prigovorov, na podlagi izvršljive sodne odpovedi deložacijo.

Predpostavke veljavnosti, vsebina, oblika, zlasti pa možnost izpodbijanja radi hibne pogodbene volje, dalje sankcije zoper kršitev procesualnih pogodb ali procesualnih dolžnosti sploh so v zakonodaji pomanjkljivo urejene, v slovstvu in sodstvu pa zanemarjene; kolikor pa so obdelane, so rezultati sporni. Pa tudi stranke posvečajo, kot uči skušnja, pravnim pogodbam manj pozornosti kot materialnopravnim. Normalno je strankam materialnopravno razmerje glavno, pravdno razmerje pa samo akcesorium.

¹ Klang, Kommentar 2/2 str. 46; Chiovenda, Principi di diritto processuale civile, 1928, str. 105 nasl., str. 775 nasl.

Na obstoječe pravdno razmerje često niti ne mislijo. To se rado zgodi baš pri dogovoru, da se določen narok ne obišče, posebno če stranke niso zastopane.

Upoštevajoč že omenjeno spornost mnenj glede procesualnih pogodb mislimo, da lahko postavimo trdno izhodno točko v spoznanju, da je pravdno razmerje izključno urejeno po procesnem pravu; zasebno pravo se na pravdno področje ne nanaša in njegova moč zato sem ne sega. Pravdne pogodbe učinkujejo na pravdnem področju; kolikor gre torej za te učinke, zasebno pravo ne more priti do uporabe. Isto mora veljati tudi, kadar ima kršitev procesualne pogodbe učinek na pravdno razmerje ali na pravdno stanje ali pa ima tak učinek kršitev kake zakonite procesualne dolžnosti. Reakcija more izhajati le iz določb procesnega, ne iz določb materialnega prava. Seveda je možno, da sta stranki ukrenili obenem tudi kar koli v materialnopravnem pogledu, posebno glede pravnega razmerja ali zahtevka, ki je predmet obstoječega pravnega razmerja. Potem bodo naravno merodajne tudi določbe materialnega prava; n. pr. pri poravnavi med pravdo. Mogoče pa je, da sta se stranki domenili zgolj to, da naroka ne obiščeta in nič več.

Na tak dogovor se ozira pravdni postopnik s stališča mirovanja postopanja. V praksi pa se redko zgodi, da ga stranki prijavita sodišču; običajno se zaneseta na dano besedo in redoma naroka tudi v resnici ne obiščeta. Sodišče seveda je vezano na pogodbo le, če je prijavljena ali če nobene stranke k naroku ni. Med strankama pa je pogodba obvezna tudi brez tega, oziroma je nesporno najmanj to, da postopa stranka, ki vkljub dogovoru pride in razpravlja, protipravno.² Če doseže zamudno sodbo, izjalovi smoter in vsebino pogodbe v celoti in ustvari pravdno stanje, ki večkrat bije v obraz materialni pravici. To je posebno nevarno zlasti pri nas, ker se morejo zamudne sodbe izpodbijati v zelo omejenem obsegu in samo z rednimi pravnimi sredstvi.

Učinek pogodbene nezvestobe je nastopil na pravdnem področju; kolikor redna pravna sredstva ne prihajajo v poštev, se mora najti druga odpomoč. To pa le v procesnem pravu. Toda če pogledamo praktične primere, ki jih bele-

² Klein, Die schuldhafte Partei-handlung, 1885, str. 135; kdor stavi vedoma neupravičen zahtevek, zagreši kazni vreden delikt.

žita slovstvo in sodstvo,³ vidimo, da ta zaključek ni bil napravljen. Oškodovanec ali ni nič dosegel ali pa je bil nakanan na odškodninsko tožbo zasebnega prava.

Posamezni dejanski stani pri kršitvi procesualne pogodbe morejo biti tako po subjektivni kot po objektivni strani zelo različni. Po subjektivni strani je možno, da je sklenila stranka pogodbo že v namenu, da jo krši ali pa ji je to prišlo šele pozneje na misel; možno je, da se ostvarja v dotični pravdi pravica, ki po materialnem pravu obstoji oz. vsaj domnevno obstoji ali pa, da take pravice ni. V prvonavedenem primeru utegne priti do uporabe določba § 333/1 kz., po kateri se kaznuje zaradi prevare stranka, ki je sklenila pogodbo samo kot sredstvo za prevaro in je drugo stranko oškodovala na imetku. V ostalih primerih tudi določbe §§ 380, 385 kz. ne bodo pomagale. Predlog na izdajo zamudne sodbe pa more tudi izven posebne pogodbe predstavljati procesualno nezvestobo; n. pr. kratko pred I. narokom brzojavi tožilec, da tožbo umakne, toženec zato naroka ne obišče in je kontumaciran; ali toženec telefonira, da je denar za plačilo že na potu, tožilec se zanese, izostane in je kontumaciran.

Ako gre za kaznivo prevaro, potem je na dlani, da je podana možnost obnovitvene tožbe po § 624/3 cpp. Toda ravno tako na dlani so težkoče obnovitvene tožbe, posebno v dokaznem pogledu. V pravnem pogledu pa ni baš enostavna stvar opredelitev kazenske prevare od civilne.⁴ Zakon nalaga sicer strankam dolžnost resnicoljubja, sankcij za kršitev te dolžnosti pa ne določa (kolikor ne gre vrh tega še za objestnost, §§ 409, 504 cpp.). Splošno se smatra, da pravedna stranka ni dolžna varovati koristi nasprotnika. Po plenarni odločbi z dne 17. septembra 1901 ur. zb. št. 2646 celo v ostvarjanju neupravičene terjatve in v zatrjevanju neresničnih okoliščin — kolikor ne gre za ponaredbo dokazil — ni videti popačenja ali potlačanja resnice v smislu § 197 avstr. k. z.

Mnogo praktikov meni, da se izven obnove ne da nič napraviti. Ne moti jih, da bi po njihovem postala pravda sama sebi namen in da bi zamudna sodba mogla stranki prisoditi pravico, katere po materialnem pravu ni. Ker judi-

³ Pollak v GZ. 1898 str. 354 pod 15); Némethy v GZ. 1902 str. 383; Sperl v Grundriss der Rechtsquellen str. 66 in v Spomenici ob Kleinovi 60letnici str. 16 nasl.; odločbe Gl. U. n. F. 7180, Gellers ZBl 1927 str. 630 št. 221 in Slov. Pravnik št. 213, dalje Rv 315/37.

⁴ Dolenc v ZZR IX str. 1 nasl.

katnega pravnega temelja ni, se moramo vprašati, iz katerega pravnega naslova je bil dotični zahtevek prisojen?^{4a}

Némethy (glej opombo 3) je nasvetoval t o ž b o na postavitev v prejšnji stan; uspeha ni mogel imeti.

Ehrenzweig⁵ skuša rešiti problem s pomočjo odškodninske tožbe po zasebnem pravu (§ 1295 odz.). V to smer slede odločbe Gl. U. N. F. 7180, Z. Bl. 1927 št. 221 in Slov. Pravniki št. 215. Glasom slednjih dveh odločb naj bo zamudna sodba zoper odškodninskega tožnika „neučinkovita“ in sicer neučinkovita v smislu § 39/1 i. r. (sedaj § 38/2 ip.). — Presoja vprašanja na podlagi § 1295/2 odz. predpostavlja, da ima kršitelj sicer pravico do zamudne sodbe in do izvršbe na podlagi take sodbe; toda to pravico ostvarjati mu prepoveduje § 1295, ki pa se nanaša le na zasebnopravna, ne na pravdna dejanja. Po tem naziranju naj bo po procesnem pravu nekaj dopustno, kar je po zasebnem pravu šikana.

V procesualnem oziru seže to naziranje prekratko in predaleč obenem. Zasebno pravo ne more namreč nič opraviiti zoper materialno pravnomočnost zamudne sodbe, ki ostane nedotaknjena; zamudna sodba naj bo samo „neučinkovita“, tako menda, kot je po izpodbijalnem zakonu zoper tožilca neučinkovito materialnopravno dejanje dolžnikovo. Predaleč pa seže navedena konstrukcija, ker ne računa s tem, da ima kršitelj mogoče pravico, ki po materialnem pravu obstoji. Kršitelj se je poslužil svoje zavržne procesne taktike zgolj iz procesualnih ozirov, ker se je n. pr. bal, da bo nasprotnik pravdo zavlačeval in delal neizterljive stroške. V tem primeru je grešil kršitelj samo zoper procesno pravo; zasebno pravo ni kršeno in torej ne more nuditi pomoči.

Sedaj izgleda, da je krenila naša praksa v drugo smer. V dotičnem primeru je bil toženec kontumaciran in je vložil nato zoper tožilca tožbo, katero je sestavil točno v smislu odločbe, priobčene v Slov. Pravniku pod št. 215. Razsojeno je bilo, da je škoda protidogovorno kontumacirane stranke zgolj v tem, da ji je vzeta možnost obrambe v prejšnji pravdi. Le v toliko more zahtevati vzpostavitev. Toda taka vzpostavitev da ni možna z nadaljevanjem prejšnje pravde, t. j. one, v kateri je per nefas izšla zamudna

^{4a} prim. Bayer, Entscheidungsgrundlagen itd., 1911 str. 106, kjer je govora o „zamolčanju“. Ni prezreti, da je v naših primerih zamudna stranka v zmoti oz. da z zamudo sploh ne računa.

⁵ System § 391:IV:3, § 141 op. 17 in § 145:VI; odločno nasprotnega mnenja Pollak, System § 107:III.

sodba; zato je v sledeči pravdi izvesti prejšnjo pravdo in presoditi, koliko naj bo zamudna sodba neučinkovita in koliko se sme zoper kontumacirano stranko izvršiti.

Tukaj je jasno povedano, da more kontumacirana stranka zahtevati vzpostavitev. Seveda pri tem ne gre za vzpostavitev po § 1523 odz., ki ima v mislih samo vzpostavitev materialnega pravnega razmerja ali položaja, temveč gre za vzpostavitev procesnega stanja: vzpostavitev zoper zamudno sodbo (*iudicium rescindens* kot pri rimski restituciji in *integrum*⁶). Nadalje je jasno povedano, da z rescindenčnim izrekom stvar še ni opravljena, ker je treba še presoditi, ali gre vtoževani zahtevek *impetratu* po materialnem pravu ali ne: *iudicium rescissorium*. Samo da se izvede oz. prevede to rescisorično postopanje v novo pravdo, namreč tisto, v kateri toži kontumacirani *impetrant* kršitelja - *impetrata*. Ni pa razvidno, kakšne naj bodo sestavine, posebno zahtevek take tožbe oz. ali naj gre za novo vrsto obnovitvene tožbe ali pa za vzpostavitev v prejšnji stan s tožbo.⁷

Po našem pravnem postopniku se obravnava vzpostavitev na predlog in kot incidenčni spor (§§ 210, 213 c.p.); torej niti tožba niti samostojna pravda. Vprašanje je le, če so naši primeri zakonita predpostavka, *iusta causa restitutionis*. V tem oziru ne more ostati neopaženo to-le. Iz vsega gradiva, ki je na razpolago, izhaja, da se načenja to vprašanje že od vsega začetka; vsakomur, ki se je bavil s tem vprašanjem, je prišla postavitev v prejšnji stan na misel. Pollak poroča, da so se vlagali v naših primerih vzpostavitveni predlogi že pod splošnim sodnim redom; v stvari sami pa ne reče nič drugega, kot da so „tesno na ostrini lahke malomarnosti“, odklonitev predloga da ni smatrati za „nepravično“.⁸ Némethy zanika možnost vzpostavitvenega predloga izrečno in nasvetuje vzpostavitev s tožbo.⁹ Sperl¹⁰ pravi, da je odgovor na vprašanje, če je bila v konkretnem primeru zavrnitev predloga upravičena, „precej na dlani“ in da se dotična zamudna sodba po procesnem pravu ne more napadati; v nadaljnjih izvajanjih pa se izraža za dopustnost vzpostavitve. Jasnejše so sodne odločbe; odločbe G. Z. Bl. št. 221/1927 in Slov. Pravnik št. 213, dalje od Sperla

⁶ Dernburg-Sokolowskij, *System des röm. Rechts*, 1911, § 141.

⁷ Némethy, l. c. str. 396.

⁸ l. c. str. 354.

⁹ l. c. str. 384 in 396.

¹⁰ l. c. str. 18 in 30 nasl.

citirana odločba deželnega sodišča v Tropavi odklanjajo možnost vzpostavitev predloga izrečno.

Če se dobesedno držimo zakonskega besedila, jim bomo dali prav. *Iusta causa restitutionis* je po besedilu § 210 cpp. nepredviden ali neodklonljiv dogodek, ki je stranko zadržal. Dogovor, da se narok ne obišče, je sicer dogodek, ki pa ni niti predviden¹¹ niti neodklonljiv v smislu § 210 cpp., temveč je hoten dogodek. On pa tudi ni neposredni vzrok zamude. Neposredni vzrok je kršitev dogovora. Taka kršitev je neodklonljiv in redoma tudi nepredviden dogodek, toda ni zadržek. Pogodba, ne pa njena kršitev, je impetrata zadržala, da naroka ni obiskal. Kršitev pogodbe je po pravniški miselnosti že drug, samostojen dogodek.

Toda — in v tem bo jedro problema — pri razlagi zakona se ni oklepati besed zakonskega teksta, marveč se je ravnati po jasnem namenu zakonodavca. Pri razlagi § 210 cpp. se more zanesljivo ugotoviti naslednje. Po splošnem sodnem redu se je dovoljevala postavitev v prejšnji stan, če je bila zamuda nezakrivljena (§ 372); *iusta causa* je bila torej formulirana negativno in postavljena le na splošni pojem krivde. Znano je, da se je praksa sodnega reda v mnogih točkah precej oddaljila od zakona. Tako je bila tudi pri vzpostavitvah zelo liberalna. Veliko je dala na to, ali se impetrat s predlogom strinja ali ne. Vladni predlog c. p. reda je nameraval ohlapno pravdno disciplino priviti in dovoliti vzpostavitev samo „delavni stranki“, der *betriebsamen Partei*. To je nameraval doseči na ta način, da se v vladnem načrtu beseda „krivda“ neposredno ne omenja več in da se zakonodajna zamisel bolje izraža z uporabo „objektivnih kriterijev“; mislil je, da je te objektivne kriterije srečno odkril v izrazu „nepremostljiv zadržek, ki ga stranka ni predvidela“. Permanentna odbora drž. zbora pa sta izrazila namen vladni predlog omiliti in sta izbrala besedilo, ki je bilo uzakonjeno in še sedaj velja. Nikomur ni na misel prišlo, da bi na dotedanjem pravnem stanju kaj spreminjal; ost je bila naperjena samo zoper napačno prakso, ki se je izrodila pod splošnim sodnim redom.¹² Iz tega se vidi, da gre slej ko prej za to, ali zadevne zamudno stranko krivda ali ne. Vse to nekvarno večkrat

¹¹ naš izraz „nepredviden“ je dvoumen; pomeni lahko: „unvorhergesehen“ ali pa nepredvidljiv (unvorhersehbar). Mišljeno je prvo (Sperl, zlasti Lehrbuch der bürgerl. Rechtspflege str. 270; Horten, öst. Zivilprozessrecht 1908 str. 571; nasprotno Pollak, System str. 500.).

¹² Materialije I. str. 251, 253, 754 in 272. Prim. Pollak v GZ. 1898 str. 347; Stross v GZ. 1900 str. 226 in Sperl, Lehrbuch str. 270.

izraženemu, pa osporavanemu načelu,¹³ da se zahteva v pravdi od strank večja skrbnost kot na področju materialnega prava. V tem smislu se je tudi c. p. red v praksi vedno razumeval; vsaka odločba, ki rešuje predlog na vzpostavitev, izzveni zaključno v tem, ali je bil predlagatelj malomaren ali ne. Pri tem je bila praksa pred vojno zelo stroga,¹⁴ po vojni milejša; slej kot prej pa se je ozirala na krivdo ali nekrivdo predlagatelja. V tem pogledu je v polnem soglasju z vedo.¹⁵

Z izrazi „nepredviden ali neodvračljiv dogodek, ki je stranko zadržal“ podaja zakon samo posamezna obeležja ali primere, na podlagi katerih naj se presodi, ali je bila zamudna stranka malomarna ali pa prizadevna, ali je podana njena krivda ali nekrivda.

Ako se v smislu povedanega usmerimo na kriterium krivde, dobimo tudi podlago za odločitev, kakšen naj bo tisti dogodek, ki je po zakonu *iusta causa* za vzpostavitev. Namreč neodvračljiv dogodek ali pa tak dogodek, ki ga stranka po svojih sposobnostih brez krivde ni predvidela oziroma, če ga je predvidela, zoper katerega brez svoje krivde ni mogla ničesar ukreniti. V teh primerih se stranki prizadevnost in s tem vzpostavitev ne more odrekati. Aplikirano na kršitev procesnih dolžnosti bo moral predlagatelj tam, kjer ima upravičenost načelo: „nemoj nikome da poveravaš“, izkazati, zakaj se je v danem primeru vendarle mogel zanesti na dano besedo; kjer pa velja načelo možbeseda, tam z besedolomstvom ali postopanjem zoper bona fides ni treba računati.

Kršitvi pogodbe, da se določeni narok ne obiše, je torej pripisati značaj *iustae causae restitutionis*. V praksi se tako postopanje označuje kot zvičajnost, bodisi da je stranka že s tem namenom pogodbo sklenila, bodisi da ji je zvičajna šele pozneje na misel prišla. Zvičajnost je samo eden izmed tovarišev znane kolegiate trojice: vis, metus, dolus in sicer tisti, ki je v naši praksi najbolj pogost. Sila in nevarna grožnja moreta vsekakor biti nepredviden ali neod-

¹³ Bayer, l. c. str. 103; Trutter, öst. Zivilprozessrecht 1897 str. 244; nasprotno Stross l. c. str. 228.

¹⁴ Cannstein, das öst. Zivilprozessrecht 1905 str. 605; Sperl v Spomenici str. 30.

¹⁵ n. pr. Schrutka, Grundriss 1917 str. 147: predlagatelj mora za mudo z nepredvidenim ali neodvračljivim zadržkom opravičiti; Ott, Soustavný úvod I str. 358; Horten l. c. str. 569: vprašanje krivde se ne more smatrati za nemerodajno, dasi zakon o njej ne govori; tudi Polak: arg. „unvorhersehbar“.

vračljiv zadržek; zakaj naj bi se zvijači taka lastnost odrekala?

Če je vzpostavitev dovoljena, je zamudna sodba razveljavljena (iudicium rescindens) in pravda se nadaljuje v lastnih povojih (iudicium rescissorium); ni je treba prevajati v novo pravdo.

Stroške vzpostavitvenega (in razveljavljenega) postopanja mora trpeti predlagatelj (§ 218 cpp.). Če izpade „iudicium rescissorium“ v njegovo korist, jih more kot škodo po zasebnem pravu nazaj zahtevati.¹⁶ Po zadnjem stavku § 212 cpp. se po preteku treh mesecev od zamude vzpostavitev ne more predlagati (objektivni rok). Težko si je pa misliti, da prizadeta stranka za zamudo ne bi prej zvedela, in še teže, da bi ji zamudna sodba v treh mesecih ne bila vročena.

Avtorske pravice glasbenikov glede zvočnega filma.

Dr. Fran Skabernè.

V Jugoslaviji avtorsko pravo urejuje predvsem zakon o zaščiti avtorske pravice z dne 26. decembra 1929.

Glasbena dela štiti zakon v § 21 s tem, da ima avtor izključno pravico, dajati svoje delo v promet, ga objavljati, razpravljati o njem javno na predavanjih, ga reproducirati in razmnoževati. Dokler se delo ne objavi, gre avtorju izključna pravica, občinstvo obveščati o njem. Razen tega obsega avtorska pravica do gledališkega, glasbenega ali kinematografskega dela tudi izključno pravico javnega prikazovanja in izvajanja. § 22 avt. zak. navaja še podrobno nekatere pravice, ki pripadajo avtorju. Glede zvočnega filma nas zanimajo samo naslednje:

„6) prenos dela na instrumente, ki služijo mehničnemu izvajanju glasov, zlasti na plošče, valje, trakove in temu podobno; potem pravica dovoliti, da se smejo prenesena dela javno izvajati s temi instrumenti;

7) javno izvajanje ali prikazovanje knji-

¹⁶ Vázný št. 12.488 in Pužman, Žaloby a žalobní petity, 1923, str. 1936.

ževnega ali umetniškega dela (§ 3) s kinematografijo, projekcijo ali na podoben način.“

Če avtor glasbenik svojo pravico prenese na drugega, po § 17 avt. zak. oni, na katerega se je prenesla, ni upravičen, brez avtorjevega dovoljenja spreminjati ali skrajšati dela, njegovega naziva ali avtorjevega imena. Ta pravica se imenuje moralna avtorska pravica (*droit moral*), ki jo po § 53/IV avt. zak. zastopajo avtor sam in njegovi dediči. Če je ne zastopajo dediči, so obstoječe akademije znanosti in umetnosti, univerze ter književne in umetniške organizacije upravičene, čuvati avtorjevo moralno pravico pred civilnimi in kazenskimi sodišči.

Take določbe ima deloma samo v načelu, deloma tudi v podrobnostih izdelane Bernska konvencija za zaščito književnih in umetniških del, ki je bila sklenjena dne 9. septembra 1886 in potem revidirana prvič v Berlinu dne 13. novembra 1908 in drugič v Rimu dne 2. junija 1928. Države podpisnice B. K. so tudi pristopile k mednarodni zvezi za zaščito književnih in umetniških del, ki je bila ustanovljena ob podpisu B. K. (Odslej bomo revidirano B. K. označevali: R. B. K.).

Kraljevina Jugoslavija je pristopila Rev. Bernski konvenciji z zakonom z dne 22. marca 1930. Sl. N. 153-LVII, in sicer tako, da ne velja pristop samo za B. K. revidirano v Berlinu (R. B. K.), marveč tudi že za konvencijo, revidirano v Rimu.

Pristop k R. B. K. ima za posledico, da avtorji, ki so državljani kraljevine Jugoslavije, uživajo za svoja književna in umetniška dela v vseh drugih državah isto zaščito, kakor jo imajo lastni državljani dotičnih držav, razen tega pa tudi še posebne pravice, ki jih daje R. B. K., torej zlasti pravice iz čl. 8, 9, 10, 12, 13 in 14 R. B. K. V tem oziru uživa avtor zaščito tudi v primeru, ako narodna zakonodaja takih pravic ne bi priznala. Nasprotno pa tudi tuji avtorji, katerih država je pristopila k R. B. K., v naši državi uživajo iste pravice. Iz tega sledi, da je R. B. K. del našega zakonodajstva in da stranke in sodišča vežejo ne samo predpisi uvodoma cit. zakona o zaščiti avtorske pravice, marveč tudi predpisi Revidirane Bernske Konvencije.

Kraljevina Jugoslavija se je tudi s pogodbami o trgovini in plovbi z Nemčijo (1927), Avstrijo (1929), Francijo (1929) in s Čehoslovaško republiko (1928), torej preden je stopil v veljavo jugoslovanski avt. zakon, obvezala, da bo dajala zaščito na polju literarne in umetniške svojine ter se ravnala po odredbah R. B. K. Ker so bile te trgovinske

pogodbe uveljavljene z zakoni, je pri presojanju avtorskih pravic za avtorje iz teh držav treba upoštevati tudi obvezo iz teh zakonov.

Za naš predmet prihajajo v poštev določbe čl. 15 in 14 R. B. K.

Čl. 15: „Avtorji glasbenih del imajo izključno pravico dati dovoljenje:

1) da se ta dela prenesejo na instrumente, ki služijo za mehanično produkcijo,

2) da se morejo ista dela javno izvajati s pomočjo takih instrumentov.“

čl. 14: „(1) Avtorji književnih, naučnih in umetniških del imajo izključno pravico, da dovolijo reprodukcijo, prirejanje in javno predstavljanje svojih del s kinematografijo.“

Kako se v praksi vršijo posli, ki so urejeni z navedenimi zakonskimi določbami? Avtor glasbenik s pogodbo in za plačilo dovoli producentu filma pravico, da sme sneti njegovo glasbo na filmski trak, dočim si pridrži pravico dovoliti, da smejo kinopodjetniki avtorjevo glasbo v filmu tudi javno izvajati. Producent filma ga proda izposojevalnicam, te ga pa kinopodjetjem proti plačilu dajejo za določen čas v rabo. Ta pogodba pa ni posodbena, marveč prava najemna pogodba.

Pravico javnega izvajanja avtorji glasbeniki prenašajo v smislu § 15 avt. zak. na agente ali družbe, ki sklepajo pogodbe za prikazovanje gledaliških, glasbenih in kinematografskih del. Agentura posluje v svojem lastnem imenu, toda na račun avtorja, ki prejema dohodke iz sklenjenih pogodb, potem ko se odbijejo stroški in provizija. Nekaj let je pa že tega, odkar so se v posameznih državah ustanovila društva avtorjev, ki po svojih organizacijah ne sklepajo samo za svoje člane pogodb za prikazovanje odnosno za izvajanje avtorskih del, marveč tudi prejemajo in obračunavajo tantijeme v korist svojih članov in nastopajo v njihovo zaščito proti kršenju pravic.

Med temi zaščitnimi društvi so najbolj znamenita sledeča:

V Franciji: La Société des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique (okrajšano SACEM) v Parizu;

v Nemčiji: preje „Genossenschaft zur Verwertung musikalischer Aufführungsrechte“ (GEMA), sedaj „Staatlich genehmigte Gesellschaft zur Verwertung musikalischer Urheberrechte“ (STAGMA), obe v Berlinu;

v prejšnji Avstriji: „Gesellschaft der Autoren, Komponisten und Musikverleger“ (A. K. M.) na Dunaju;

nadalje v Češkoslovaški republiki „OSA“, na Poljskem „ZAJKS“, na Angleškem „MECOLICO“ in Performing Right Society (P. R. S.), v Švici „MECHANLIZENZ“, v Italiji Società Italiana degli Autori ed Editori (SIDE) itd.

V Jugoslaviji so se s tem bavila Udruženje jugoslovenskih muzičkih autora („UJMA“) in Udruženje jugoslovenskih dramskih autora („UJDA“) in še nekatere privatne agencije, med njimi tudi „Autor-Centrala za avtorska prava, S. Bakarčić,“ v Zagrebu, ki bo še večkrat imenovana v tej razpravi.

Na podstavi § 98 fin. zak. za leto 1936/37 (po katerem se ministrski svet pooblašča, da sme izdajati uredbe z zakonsko močjo radi ureditve in olajšanja gospodarskih razmer v državi in vobče radi pospeševanja gospodarske delavnosti), je ministrski svet izdal uredbo z zakonsko močjo o avtorskopravnem posredništvu z dne 25. decembra 1936. Po tej uredbi (§ 5) prenehajo vsa dotlej obstoječa avtorskopravna posredništva v 4 mesecih, potem ko stopi v veljavo. Prav tako (§ 6) prenehajo v tem roku (t. j. z dnem 26. maja 1937) veljati vse pogodbe o avtorskopravnem posredovanju med dosedanjimi posredniki in interesi, sklenjene pred uveljavitvijo te uredbe, če ni prenehala nje veljava že prej. Z odločbama z dne 26. maja 1937, št. 948 in 949 je pa minister za prosveto na podstavi omenjene uredbe pooblastil „Udruženje jugoslovenskih muzičkih autora“ (UJMA) in „Udruženje jugoslovenskih dramskih autora“ (UJDA), da izključno izvršujeta in sicer UJMA avtorsko posredništvo glasbenih del in besedila v zvezi s temi deli kakor tudi njih mehanične in radiofonske reprodukcije, UJDA pa avtorsko posredništvo pravice prikazovanja dramskih, dramsko-glasbenih, kinematografskih, pantominskih in podobnih del in njih mehanične in radiofonske reprodukcije. — To velja tako glede domačih kakor tujih avtorjev, ki pa morejo, če niso vdruženi pri kakšni zaščitni organizaciji, svoje pravice, zlasti pred sodiščem, tudi sami uveljavljati.

Tantijeme za izvajanje glasbenih del zaščitnih avtorjev se navadno pobirajo v pavšalnih vsotah, ki jih potem zaščitne organizacije razdelijo med člane, kakor in kolikor odpadejo na njihova izvajana dela. Tako je bila n. pr. med Autor-Centralo S. Bakarčić v Zagrebu in petimi največjimi zaščitnimi organizacijami GEMA, A. K. M., SIDE, P. R. S., SACEM dne 25. februarja 1931 v Parizu sklenjena pogodba, da bo Autor-Centrala v njej dodeljenem okrožju v Jugosla-

viji pobirala tantijeme, razdelitev se bo pa izvršila enkrat v letu, ter bosta prisostvovala po en zastopnik organizacij GEMA in A. K. M.

Pokazalo se je pa, da kinopodjetniki ne priznavajo avtorjem glasbenikom pravic, ki jih imajo glede zvočnega filma. S tem, da so izposojevalnicam filmov plačali zahtevano vsoto za najem filma, ki ga potem izvajajo v svojih bioskopih, v Sloveniji samo „kino“ imenovanih, mislijo, da so opravili in se ne zmenijo za to, da bi si priskrbeli pri zaščitnih društvih še dovoljenje za izvajanje glasbe v filmu in plačali tantijemo, ali pa ostro zavračajo zastopnike organizacij, kadar jih na to opozarjajo in zahtevajo plačilo tantijem.

Tako stališče je zlasti zavzela „Universum-Film Aktiengesellschaft“ (UFA) v Berlinu, ki je tudi pri nas znana po svojih filmih, in to je sprožilo znamenito pravdo, ki se je vodila pri deželnem sodišču (Landgericht) in pri komornem sodišču (Kammergericht) v Berlinu ter končno pri državnem sodišču (Reichsgericht) v Leipzigu. Zaščitna društva 1) GEMA in 2) A. K. M. (glej gori) in 3) Genossenschaft deutscher Tonsätzer v Berlinu so tožila omenjeno UFA, ki ni samo izdelovala filmov, marveč je svoje in tuje filme izvajala v številnih svojih bioskopih.

UFA ni hotela priznati, da smejo imenovane zaščitne organizacije za svoje člane avtorje zahtevati od nje plačilo tantijem za javno izvajanje njihove glasbe v zvočnih filmih.

Tu se ne moremo spuščati v podrobnosti te velike pravde. Tožbeni zahtev je glasil na ugotovitev in subsidiarno (hilfsweise) na opustitev. Na prvi stopnji je bilo ugodeno subsidiarnemu zahtevku, druga stopnja (Kammergericht) pa je 9. maja 1932 ugodila temu-le ugotovitvenemu zahtevku.

„Ugotavlja se, da toženka (UFA) ni oziroma ni bila upravičena, od 1. junija 1931 dalje v zvočnem filmu prirejati javnih predstav tistih avtorskopravno zaščitanih glasbenih del in tekstov, glede katerih so upravičenci po določilih pravil na tožilki pod 1) (GEMA) in pod 2) A. K. M.) oziroma v smislu ukoriščevalnih pogodb, sklenjenih s tožilkom pod 3) prenesli izključno pravico na reprodukcijo v zvočnem filmu ali glede katerih so inozemske ukoriščevalne družbe prenesle imenovano pravico na tožnice.“

Reichsgericht v Leipzigu je s sodbo od 5. aprila 1933 zavrnil UFA-ino revizijo ter s tem potrdil sodbo Kammergerichta.

Naglasiti je treba, da nemški avt. zak. (Gesetz, betreffend das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Tonkunst) od 29. junija 1901 in 22. maja 1910 (novela) glede tega daleč ni tako jasen in odločen kakor jugoslovanski avt. zak. in se je zlasti Reichsgericht spustil v prav subtilno umovanje in razlaganje, ko je zavrnil revizijo.

Tudi v Jugoslaviji se je pojavil močan odpor zoper plačevanje tantijem avtorjem za izvajanje glasbe v zvočnem filmu, in sicer zlasti zato, ker kinopodjetja tožijo, da so bremena (davki, pristojbine) že itak dosti težka, avtor je pa že zaslužil, ko je svoje delo prodal producentu filma. Tako je B. T. Blagojević v svojem članku „Zakon o zaščiti avtorskega prava i tonfilm“, ki je izšel v Arhivu za pravne i društvene nauke (1935, str. 229) napisal sledeče: „Kao što je poznato, proizvođači filmova, upotrebljujući muzičke kompozicije pojedinih autora za filmsku muzičku pratnju, plaćaju tim autorima za to snimanje imajući — razume se — nameru da istu upotrebe radi prikazivanja i reprodukcije u bioskopima, jer inače snimanje u drugoj nameri ne bi, s obzirom na veliku cenu ovog snimanja, imala nikakvog smisla.“ — Dr. J. Šuman, ki navaja ta odstavek v svoji knjigi „Komentar zakona o zaštiti avtorskega prava i medjunarodni propisi“, (Beograd, 1935), pa pristavlja, da je v glavnem to mnenje pač točno, da pa to ne izključuje, da avtorji zvočnih filmov, katerim se ne prištevajo samo filmi z glasbenim spremljevanjem, marveč vobče filmi z zvoki, glasbo, glasom itd., ob sklepanju pogodb za eksploatacijo sebi pridržujejo razne pogoje glede prikazovanja in izvajanja svojih del in glede plačevanja specialnih tantijem poleg prejetega honorarja za prvotno snemanje filma.

Kazenskopravno se pri nas doslej ni moglo uspešno postopati proti kršitvam avtorskih pravic. V §§ 48 in sl. avt. zak. se zahteva za kaznovanje kršitelja avtorskih pravic, da je dejanje storil „vedoma“ (svesno), podjetniki so se branili, da so jim izposojevalci filmov (ki imajo skoro vsi svoje sedeže v Zagrebu), zagotavljali, da imajo oni monopolno pravico za izvajanje celotnih filmov za kraljevino Jugoslavijo, in sicer tudi za izvajanje glasbe. Obtoženci so izpovedali, da so se na take informacije zanesli, in so bili oproščeni.

V Sloveniji je podeljenih 60 koncesij za kinopodjetja, v obratu jih je pa 55. Zato je precejšnje zanimanje za to vprašanje, zlasti zaradi pravde, ki se je razvila o tem in je dala povod, da o tem poročam.

Neka gospodarska zadruga v J. (odslej „zadruga“ imenovana) je kot lastnica kinematografa v svojih prostorih v J. predvajala dne 3., 4., 5. in 8. 1934 zvočni vefilm „Zvezda Valencije“, dne 14. in 15. 8. 1934 pa zvočni film „Zaročenka vdova“, pri čemer so bile izvajane skladbe in kompozicije avtorjev Stauch Riharda („Zvezda Valencije“) in May Hansa („Zaročenka vdova“). Ker je zadruga predvajala te filme, ne da bi si bila poprej pribavila potrebno avtorsko dovoljenje in da bi plačala predpisane avtorske tantijeme, jo je Autor-Centrala za avtorska prava S. Bakarčić v Zagrebu, ki je zastopala interese imenovanih avtorjev, s priporočenim pismom opozorila, da krši tuje avtorske pravice ter ji je tudi prepovedala nadaljno izvajanje omenjene glasbe v njenem lokalu. Ker se pa zadruga za opozorilo ni zmenila, je Autor-Centrala za avtorska prava S. Bakarčić (odslej „Autor-Centrala“ imenovana), vložila pri okrožnem sodišču v Ljubljani tožbo zoper zadrugo v J. na plačilo kosmatih dohodkov vseh predstav omenjenih filmov v znesku 6000 din v smislu § 58 1 zak. o zaščiti avtorske pravice (odslej „avt. zak.“) Sporu je pristopila kot stranska intervenientinja tt. A. H. i K. v Zagrebu, ki je zastopnica filmske tvrdke UFA.

Tožilka je zatrjevala, da je treba komponista Staucha in Maya v smislu § 10 avt. zak. smatrati kot avtorja zgoraj označenih del, ker sta bila prikazana pri imenovanih dveh filmih tudi njuna imena z izrečno označbo, da je glasba predvajanih filmov njuna. Njune navedene kompozicije uživajo avtorsko zaščito, ker so v smislu § 22 t. 6 in t. 11 tega zakona zaščitene tudi v obliki filmskozvočne reprodukcije. Oba avtorja sta včlanjena pri avtorskih zaščitnih društvih, in sicer Stauch pri GEMA v Berlinu, May pa pri A. K. M. na Dunaju. Oba avtorja sta s posebnima prenosnima izjavama prenesla vse svoje avtorske izvajalne pravice glede v tožbi naštetih muzikalnih kompozicij, med drugim izrečno tudi pravico do njihove filmske reprodukcije, na imenovani avtorski zaščitni društvi in sicer Stauch s prenosno izjavo z dne 9. aprila 1929, May pa s prenosno izjavo z dne 16. aprila 1934.

S prenosom pridobljene izvajalne pravice teh dveh društev kot pravnih naslednic imenovanih avtorjev, pa uživajo zaščito tudi po naših domačih zakonih. Obe društvi sta sicer inozemski in sicer GEMA nemško, A. K. M. pa avstrijsko društvo. Toda naša država je ne samo pristopila Bernski konvenciji o zaščiti avtorskih pravic, ampak je sklenila tudi posebni mednarodni pogodbi z Nemčijo in

Avstrijo. Na podlagi teh mednarodnih pogodb, ki so pri nas uzakonjene, uživajo nemški in avstrijski državljani ter društva pri nas isto avtorsko zaščito, kakor naši lastni državljani in društva.

Obe navedeni avtorski združbi namreč GEMA v Berlinu in A. K. M. na Dunaju, sta s posebnima prenosnima izjavama prenesla na tožiteljico vse avtorske pravice svojih članov z veljavnostjo za ozemlje cele kraljevine Jugoslavije, tako, da je na temelju teh izjav tožeča stranka edino upravičena in legitimirana, uveljavljati in braniti vse te pravice na ozemlju kraljevine Jugoslavije in to v svojem lastnem imenu.

Okrožno sodišče v Ljubljani je v sodbi z dne 12. junija 1937, I Po 675/26., ki jo je izdalo v tem sporu, najprej obravnavalo vprašanje prenosa avtorske pravice s strani avtorjev Stauch in Many na zaščitni organizaciji GEMA in A. K. M., od teh pa na tožilko Autor-Centralo ter je ugotovilo, da se je prenos pravilno izvršil s pristopom avtorjev k omenjenima društvoma in s pooblastili izdanimi od društev Autor-Centrali. Ker je to manj važno, izpuščamo podrobno obrazložitev sodišča, ki o predmetu spora dalje izvaja:

V meritornem oziru predstavlja jedro predmetnega spora vprašanje, da li more tožilka kot izkazana pooblaščenka obeh avtorjev še izvajati avtorske pravice do njenih kompozicij spričo tožilkinega in intervenientnega stališča, da sta oba avtorja kot ustvaritelja glasbenega dela obeh filmov dala v naprej dovoljenje, da razpolagata z njunimi avtorskimi pravicami na filmu izdelovalca filma.

Tako pravi tožena stranka, da je predvajala filme „Zaročenka vdova“ in „Zvezda Valencije“, potem ko si je od producentov in avtorjev filmov odnosno izkazanih zastopnikov teh upravičenih oseb pribavila proti pogodbeni odškodnini njih monopolno pravico predvajanja. Ti zvočni filmi so izdelani po sistemu Licht-Tonfilm neločljivo med sliko in glasom, tako, da je s predvajanjem slike predveden tudi vsak glas. Ustvaritelja glasbe — ki ni seveda edini glas pri teh filmih, — sta sestavila glasbeno spremljavo po naročilu filmskega producenta, proti plačilu in za te filme, vsled česar glasbene spremljave filmov ni mogoče smatrati kot samostojnega produkta, temveč kot bistveni del filma.

To stališče obeh skupno nastopajočih strank pa je zmotno. Opozoriti je na §§ 5 in 12 avt. zak. po katerih obsega avtorska pravica tako posamezna dela, (če so seveda predmet avtorske zaščite § 3 avt. zak.) v celoti, kakor tudi njih

poedine dele. Da sta zvočna filma, ki sta predmet tega spora, neko delo, ki uživa po § 3 t. 8 avt. zak. avtorsko zaščito, neka celota sestavljena iz večih delov, ne more biti dvoma, in sicer delov, ki vsaki posamezni predstavlja za sebe neko umsko tvorbo. V glavnem sta tu dva dela: dramsko scenični ter muzikalni del. Oba dela združena tvorita celoto, to je zvočni film, ki nastane tako, da se zvoki istočasno kot slika v premikanju — torej po načinu kinematografije — fotografirajo na filmskem traku. Ta trak je baza za reprodukcijo slike kakor tudi zvoka.

Razlikovati je torej ob vprašanju, kdo je stvaritelj posameznega zvočnega filma in komu gredo iz tega filma pravice avtorstva, 1) avtorja, ki je zasnoval celotni zvočni film, ki je dal torej idejo vodilne vsebine — torej avtorja celote, od 2) avtorjev, ki so ustvarili posamezne dele tega filma, tako da je mogel preje navedeni zasnovatelj celotnega filma s sestavo teh delov doseči svojo zamisel. Ti avtorji so glede dramsko-sceničnega dela libretist, glede muzikalnega dela pa komponist. Vsem tem gre v smislu cit. določb avtorska zaščita, toda samo tem, kar je potrebno poudariti z oz. na toženkin prigovor, da imajo pri posameznih zvočnih filmih avtorske pravice med drugimi tudi režiser, (kolikor pač on ne nastopa v posameznem filmu kot stvaritelj posameznega umstvenega dela), fotograf, posamezni igralci, glasbeni urednik, scenêr itd. Vse te osebe se le tehnično udeležujejo pri izdelavi posameznega filma. Tehnična dela pa niso predmet avtorske zaščite.

Avtorska pravica glasbenika, ki je dal svoje kompozicije za določen zvočni film, torej ni izgubljena, odnosno ni prenesena samo zato, ker ima avtorsko pravico na celem zvočno-filmskem produktu ena oseba: to je bodisi zasnovatelj odnosno, kar hoče prikazati tožena stranka, producent filma, ki je odplačal vse sodelujoče in razpolaga po izgotovitvi filma z izgotovljenim delom. Honorar, ki ga namreč producent filma izplača posameznim umstvenim stvariteljem njegovega filma, v pričujočih primerih ne predstavlja popolnega plačila za odkup vseh pravic, ki gredo posameznim avtorjem, sodelujočim pri tem filmu, o čemer bo pa govora itak še v naslednjem.

Da gre in concreto za dela obeh komponistov kot sestavnih delov neke celote, katerim gre tudi zaščita v smislu § 5 in 12 avt. zak., je sklepati iz dejstva, da so vsi sestavki glasbenega dela obeh zvočnih filmov registrirani v prijavi del obeh glasbenikov pri njunih pristojnih umetniških poslovalnicah, kar je smatrati za dokazano po overjenih listi-

nah z dne 9. aprila 1929 (prijava del Riharda Staucha pri GEMA) ter z dne 16. aprila 1934 (prijava Hansa Maya pri A. K. M.) ter po zaslišanih pričah. Da je govoriti o tako zaokroženih sestavnih delih, ki jim že gre posebna avtorska pravica, pa izhaja iz nespornega dejstva, da so bila ob predvajanju obeh spornih filmov izrečno navedena tudi imena obeh glasbenikov.

V smislu §§ 21 in 22 avt. zak. gre posameznemu avtorju pravica, da da svoje delo v promet, ga reproducira, razmnožuje in objavlja. Za avtorske pravice pri kinematografskih delih pa je izrečno, da obsega le-ta tudi pravico javnega prikazovanja in izvajanja. Ako se prenesejo te določbe na predmetni primer, se izkaže, da je torej razlikovati med pravico do n a p r a v e zvočnega filma (s tem, da se stavi v promet, reproducira ali razmnožuje) in pravico do i z v a j a n j a tega filma odnosno posameznih njegovih delov, torej do izvajanja glasbe s filmom. Priče so že izpovedale, da sta oba avtorja prepustila svoje pravice producentom zadevnih filmov, toda le pravice, da sta smela oba producenta v smislu pogodbenega razmerja, ki sta ga imela z glasbeniki, s n e m a t i njune glasbene tvorbe na filmski trak, ga oddati v promet in ga razmnoževati po kopijah. Tudi oba po sodišču zaslišana izvedenca v svojem mnenju ne povesta ničesar konkretnega, kar bi moglo podatke teh ugotovitev, dobljenih po zaslišanju vseh prič, ovreči ali omajati. Toda s tem, da sta oba komponista odstopila pravice za snemanje, še ni rečeno, da sta prepustila producentoma tudi pravice javnega izvajanja njune glasbe. Da sta si te pravice izrečno pridržala, izhaja iz okolnosti, potrjene po zaslišanih pričah, da sta oba komponista prepustila vse svoje iz predmetnih glasbenih del izvirajoče pravice njunima zaščitnima družbama, to je GEMA in A. K. M., vsled česar pač nista mogla več razpolagati v svojem imenu s temi pravicami, tako da bi jih morda prepustila producentoma obeh filmov.

Kolikor pravic je prešlo od obeh avtorjev na producenta filma, toliko in nič več — v odnosu do obeh komponistov — jih je moglo preiti od producenta obeh filmov, to je od tvrdke „Ufa“ (glede filma „Zvezda Valencije“) odnosno tv. Süd Film A. G. Berlin (glede filma „Zaročenka vdova“) na podjetje, ki je oba ta filma prikazovalo. Torej na toženko, ki ni mogla doseči nič več pravic kakor sta jih dosegla oba producenta spornih filmov.

Sodišče je torej prišlo do prepričanja, da je ostala pravica obeh avtorjev do i z v a j a n j a njune glasbe pridr-

žana njima odnosno v zadnjem izkazanem nasledstvu tožeci stranki. Zato jima gre zaščita v smislu avtorskega zakona napram toženki, ki je s tem tudi pasivno legitimirana. Toženka ne more otresti s sebe bremena, ki jo zadeva ta zaščita, tudi zaradi okolnosti, da je pustila nasproti izposojevalcem filmov v smislu posebne klavzule sklepnih pisem, s katerimi je dobila oba filma v najem, odprto vprašanje predmetne pravice.

V smislu §§ 62 in 58 avt. zak. je oškodovanec upravičen, zahtevati plačilo vsega dohodka od neupravičenega izvajanja brez odbitka stroškov, ki so bili s tem izvajanjem združeni. Toda če je bilo to delo izvedeno z drugimi deli vred, se mora odrediti kot odškodnina sorazmeren del dohodka.

Tožiteljica pravi, da je bil celoten kosmati dohodek obeh predstavljenih filmov din 6.000.—, kar je vzeti kot podlaga, ker prizna tožena stranka, da je bilo celo več celokupnega dohodka, namreč din 6.987.—. Kot zgoraj že izvajano, predstavlja glasbeni del zvočnega filma le en del celote. Sodišče po svojem lastnem prevdanku, opirajoč se na določbo § 569 c.p.p. ceni delež glasbe pri obeh prizadetih filmih nasproti celotnemu filmskemu prikazovanju na eno polovico ter temu primerno tudi prizna tožniku pravico do odplate v znesku polovičnega tožbenega zahtevka. Kar je tožilka zahtevala več, pa je kot neutemeljeno zavrnila.

Tožena zadruga je vložila priziv na apelacijsko sodišče v Ljubljani, ki je s sodbo z dne 14. decembra 1957, I pl 199/57-3 priziv zavrnilo s sledečimi razlogi:

Predvsem je rešiti temeljno vprašanje, ali ima glasbenik za svoje glasbeno delo pri zvočnem filmu še posebno avtorsko pravico do izvajanja te glasbe po filmu, čim je dovolil producentu filma uporabo njegovega glasbenega dela za napravo zvočnega filma.

Zakon o zaščiti avtorskih pravic razlikuje jasno, da ima avtor izključno pravico na svojem delu, ki ga ima edino on objavljati, reproducirati in razmnoževati, n. pr. izdati v obliki not, da ima pa tudi izključno pravico javnega prikazovanja in izvajanja n. pr. uprizoritve opere ali operete v gledališču (§ 21 avt. zak.). Zakon nadalje v § 22 pod t. 6 izrečno pridržuje avtorju pravico prenosa njegovega dela na mehanične instrumente in p o s e b e j, pravico dovoliti, da se smejo prenesena dela javno izvajati s temi instrumenti. Pod t. 7 pa zakon očitno le zaradi večje jasnosti še navaja javno izvajanje ali prikazovanje umetniškega dela s kinematografijo, kajti tudi tu gre za prenos na instrumente

za mehanično reprodukcijo (kinematografski trak) in se da kinematografska reprodukcija subsumirati tudi pod t. 6. Nikakor se pa ni hotela ustvariti razlika med pravicami iz t. 6 in t. 7 § 22 avt. zak.

Iz tega sledi nujno, da obstoji na eni strani pravica avtorja, da izroči producentu filma svojo glasbo, da jo ta prenese na filmski trak, na drugi strani pa še posebna pravica avtorja do javnega izvajanja te glasbe. Le pravico snemanja glasbe na filmski trak, tedaj za napravo zvočnega filma, si pridobi producent filma s privoljenjem avtorja glasbe, temu pa je že po besedilu zakona pridržana pravica do javnega izvajanja te glasbe s filmom. Spričo tega tudi ni uvideti, zakaj bi naj tako razlikovanje med napravo filma in njega izvajanjem ne ustrezalo prometnemu pomenu izdelovanja filma, če tudi je notorično, da se filmi izdelujejo za izvajanje, ne pa za zalogo. Popolnoma pravilno je tedaj pravno stališče prve stopnje, da je razlikovati med pravico do naprave zvočnega filma in pravico izvajanja tega filma odnosno posameznih njegovih delov ter se prizivno sodišče sklicuje na izčrpne in pravilne razloge pobijane sodbe, katerih pravilnost ne morejo omajati prizivna izvajanja. Pri tem je seveda nevzdržno stališče priziva, ki izvaja, da ima vsak sodelavec filma, všteti reklamnega slikarja plakatov, pod pogojem, da je ustvaril umetnino, pravico do posebne nagrade za izvajanje svojega dela sodelovanja, ako drži stališče prve stopnje, da je bil glasbeni sodelavec filma plačan pač za napravo, ne pa tudi za izvajanje filma. Pobijana sodba je tudi pravilno rešila vprašanje, kdo opravi pri filmu umetniško delo in da med te ne spadajo oni, ki predstavljajo samo reprodukcijo avtorskega dela. Da je tako razlikovanje pravilno in se dejansko tudi izvaja, kaže pogodba med družbo Stagma in državno zvezo nemških filmskih gledališč, nadalje pogodba, s katerimi dajejo filmske razpečevalnice filme v najem kinopodjetjem, pa tudi izvajanje zaslišanih zvedencev potrjuje pravilnost tega razlikovanja.

Iz vsega tega pa sledi, da je treba za javno izvajanje umetniškega dela, in concreto glasbenega dela zvočnega filma, izrečnega dovoljenja od avtorja glasbenega dela odnosno avtorskopravnih zaščitnih društev, na katere je avtor prenesel te svoje pravice.

Priziv graja, da ni ugotovljeno, da velja prenos pravic od avtorjev glasbe na njuna interesna zastopstva in od teh na tožečo stranko za glasbo baš teh predmetnih dveh filmov. Ne samo da je to dokazano po izvornih listinah z dne

9. julija 1933 in 16. aprila 1934, pa je pobijana sodba tudi izrečno ugotovila, da sta oba avtorja Stauch in May prepuštila vse svoje iz predmetnih glasbenih del izvira-joče pravice družbama GEMA in A. K. M.

Glede na prigovor tožene stranke, da sta avtorja Stauch in May prenesla oziroma predala producentu filma svoje avtorske pravice, je rešiti vprašanje, ali sta ta avtorja še imetnika avtorskih pravic do glasbe v predmetnih dveh filmih, ko sta jih prenesla na družbi GEMA in A. K. M. Pobijana sodba je izrečno ugotovila, da sta si oba avtorja pravico do javnega izvajanja njunih predmetnih glasbenih del izrečno pridržala in jo prenesla na zaščitni društvi GEMA in A. K. M. Glede avtorja Staucha je to dokazano po izvorni listini (izjava od 9. aprila 1929) in po njegovem pričevanju. Predmetni film „Zvezda Valencija“, za katerega je ta avtor komponiral glasbo, je reproducirala filmska družba Ufa šele leta 1930. Na to družbo ta avtor tedaj ni mogel prenesti pravice izvajanja glasbe, ker je že 9. aprila 1929 te pravice prenesel na društvo GEMA. Glede avtorja Maya pa je dokazano po njegovi pismeni izjavi z dne 17. marca 1936, odnosno splošni izjavi z dne 16. aprila 1934, da je prenesel na društvo A. K. M. s svojim pristopom dne 24. januarja 1934 vse svoje pravice javnega izvajanja, posebno tudi pravice filmsko-zvočnega izvajanja od njega komponiranih in v predmetnem zvočnem filmu „Zaročenka vdova“ vsebovanih skladb in da si je temu ustrezno pridržal te pravice v razmerju nasproti producentu filma. S tem je tedaj ugotovljeno, da sta oba avtorja še bila imetnika avtorskih pravic do izvajanja njunih glasbenih del v predmetnih dveh filmih, ko sta jih prenesla na društvi GEMA in A. K. M. Toženka je sicer postavila trditev, da sta ta dva avtorja poleg pravice snemanja tudi pravico javnega izvajanja glasbenih vložkov prodala producentoma teh filmov, preden sta jih prenesla na navedeni društvi. O tej trditvi ponudeni dokazi se niso izvedli in priziv ne uveljavlja pomanjkljivosti postopanja v tej smeri, ampak le graja, da pobijana sodba ni ugotovila, da sta ta dva avtorja še sploh bila imetnika avtorskih pravic za to glasbo, za katero sta bila plačana od filmskega producenta. Ko pa je to ugotovljeno, je za toženko ta ugotovitev merodajna, ker ni uveljavljala pomanjkljivosti postopanja v tej smeri.

Upravičeno sta tedaj avtorja glasbenih del v predmetnih dveh filmih prenesla svoje avtorske pravice izvajanja glasbe na navedeni društvi, ti društvi pa na tožečo stranko, kar je pravtako dokazano po izvornih listinah. Vsa zadevna

prizivna izvajanja so tedaj odveč. Pritrditi je prizivu v toliko, da za vprašanje prenosa avtorskih pravic v tem primeru ne prihaja v poštev čas, kdaj je toženka predvajala predmetna filma, kakor to napačno poudarja pobijana sodba.

Sodba apelacijskega sodišča je dokončna, ker revizija ni bila dopustna (dve enako glaseči se sodbi, prisojeni zahtevki ni presegal 5.000— din), mislimo pa, da kasacijsko sodišče ne bi ugodilo reviziji. —

Kar je tu rečeno glede javnega izvajanja glasbe v zvočnem filmu, velja tudi za gramofon in radiodifuzijo. Zato morajo tudi gostilničarji in kavarnarji, ki imajo v svojih lokalih gramofone, orhestrione in radio-aparate za zabavo gostov, plačevati pavšalirane tantijeme. Glede radiodifuzije je seveda treba razlikovati, ali se vrši radijski prenos za naročnike radijske postaje kot zasebnike, ali pa za goste v javnih lokalih in za prenos s pomočjo zvočnikov za širšo javnost. V zadnjih dveh primerih je, ker gre za javno izvajanje, treba plačati tantijeme.

S tem vprašanjem se je bavil tudi mednarodni filmski kongres. Ta se je od 5. do 8. julija 1937 vršil v Parizu in sklenjeno je bilo, naj se posamezne sekcije v svojih državah borijo zoper avtorske tantijeme. S tem, da je bil avtorjem plačan honorar za snemanje glasbe na filmski trak, so po mnenju sekcije „kinogledališč“ odkupljene vse avtorske pravice (tednik „Der Film“, 1937, šte. 28).

Ako bi kinopodjetniki pri nas zahtevali, naj se izpremenijo predmetne določbe zakona o zaščiti avtorske pravice (§§ 21 in 22), bi jim ne bilo pomagano. Tudi če bi se naša vlada odločila spremeniti zakon, bi ostala glede inozemskih avtorjev vezana z določbami R. B. K. (čl. 13 in 14). Ob take pravice bi domači in tuji avtorji prišli le v primeru, ako se ne bi samo spremenil avt. zak., marveč bi naša država tudi odpovedala konvencijo. S tem bi pa pripravila naše avtorje v inozemstvu sploh ob vsako zaščito. Ne preostaja torej drugega, kakor da se počaka do prihodnje morebitne revizije B. K. V tem primeru bi naša država mogla napraviti pridržek, da bo avt. pravice iz dosedanjih členov 13. in 14. drugače uredila. Kolikor moremo presoditi, ni podoba, da bi se B. K. kmalu ponovno revidirala.

Druga pot je ta, da kinopodjetniki in izposojevalnice filmov pritisnejo na filmske producente, da pri sklepanju pogodb z avtorji glasbeniki odkupijo od njih tudi pravico javnega izvajanja glasbe. Zoper to se bodo pa gotovo upirale zaščitne organizacije avtorjev.

Književna poročila.

Dolenc-Maklecov: Zakonik o sodnem kazenskem postopanju s kratkimi pojasnili. Blaznikova tiskarna v Ljubljani. 1938. Strani 400. Cena knjigi 72 din.

Knjiga je lično vezana in je prvi zvezek v zbirki zakonov v slovenskem jeziku, ki jih izdaja društvo Pravniki v Ljubljani. Preglednost knjige lajša obširno stvarno kazalo. Določbe, ki so bile novelirane, so še posebej skupno navedene. V tekstu samem je pa novelirano besedilo široko tiskano.

Zakon o sodnem kazenskem postopku je bil že pred več ko osmimi leti natisnjen v slovenski izdaji v založbi Tiskovne zadruge v Ljubljani. Medtem pa je bil zakon že štirikrat noveliran. Noveliranih je bilo več ko 70 paragrafov. Ta okolnost sama že kaže na potrebo nove izdaje. Ta pa je potrebna tudi zbog tega, ker besedilo prve izdaje ni povse točno. Prvotni prevod je priredil pok. prof. Anton Funtek, kot urednik Uradnega lista. Profesor Funtek je bil strokovnjak v slovenski besedi, ni pa bil pravnik. Zato je umevno, da je uporabil tu in tam kak izraz, ki ni povse ustrezen izvorniku. Ti netočni izrazi so se ponekod celo vtihotapili v sodno prakso. Vsi ti jezikovni nedostatki so v tej novi izdaji odstranjeni in nadomeščeni s pravilnimi strokovnimi izrazi. Tako je n. pr. prevedel profesor Funtek besede v § 367 od. 1 kp: „sud ... će rešiti, ima li mesta ponavljanju pustupka ili nema“, z besedami: „sodišče ... odloči, ali je obnova umestna“. Določba § 367 od. 1 kp. pa govori o tem, da sodišče zbrane dokaze preskusi in nato odloči, ali naj obnovo „dopusti“ t. j. dovoli. V Dolenc-Maklecovi izdaji je ta pasus preveden z besedami: „ali je obnova postopka dopustna ali ne“. Ta izraz ni točen. Zakon — kakor rečeno — v tej določbi ne govori o tem, ali je obnova dopustna, marveč o tem, ali se obnova „dopusti“ ali ne dopusti (dovoli). Obnova je lahko dopustna (glej § 366 od. 2 kp), pa se kljub temu ne dopusti t. j. ne dovoli (§ 367 od. 1 kp.). Kdaj je obnova „dopustna“, o tem pa govori § 366 od. 2 kp. Prav to velja za dopustitev obtožbe po apelacijskem sodišču, če rešuje ugovor zoper obtožnico. Apelacijsko sodišče izreče po § 209. od. 1 kp, da se obtožba „dopusti“, ne pa da je obtožba „dopustna“. To terminologijo dosledno uporablja tudi judikatura. Nadpis 20. poglavja: „Pravni lekovi protiv sudskih odluka“ je preveden z besedami „Pravna sredstva zoper sodne odločbe“. Boljše bi bilo obdržati besedi „pravni leki“, ki je tudi jezikovno pravilna. Pozdraviti pa moramo dejstvo, da se je v izraz „sresko“ sodišče nadomestil s pravilnim slovenskim izrazom „okrajno“ sodišče.

Pisca sta opremila posamezne določbe kaz. postopnika z odločbami naših kasacijskih sodišč, pa tudi z odločbami drugih sodišč II. stopnje. Pri vsaki odločbi je citiran strokovni časopis, v katerem je citirana odločba priobčena. V izvlečku so pri ustreznih paragrafih navedeni tudi najvažnejši razpisi ministrstva za pravosodje. Razen tega so pod tekstom zakona pridane pripombe, ki napotujejo na ustrezne paragrafe kaz. postopnika in drugih zakonov. V dvomljivih pravnih vprašanjih lajšajo številna napotila pravilno tolmačenje tu in tam precej kompliciranih določb našega kaz. postopnika.

Knjigo, ki nam je bila nujno potrebna, toplo pozdravljamo in jo priporočamo pravnikom, uradom in vsem organom, ki sodelujejo kakor koli v kazenskem pravosodstvu. Tudi našemu pravniškemu naraščaju bo dragocen pripomoček za študij kaz. postopnika.

Dr. Munda.

Dr. Steska Henrik: Organizacija državne uprave. V Ljubljani, Pri Akademski založbi, 1937, str. 143.

Kot drugo knjigo svojega „orisa upravnega prava“ je izdal prof. Steska knjigo o organizaciji državne uprave. Samoupravo namerava obdelati ločeno v posebni knjigi. To je stvarno razumljivo in ima poleg tega svoj razlog v naših pravnih razmerah. Dasi tvori sicer s strogega pravnega stališča samouprava z državno upravo enoto, pa sta s političnega stališča ti dve vrsti uprave vendarle dokaj različni in se vsled tega povsod po navadi obravnavata posebej. Poleg tega pa pri nas danes sploh še ni mogoče obravnavati samouprave v celem obsegu, ker niso znani še niti obris banovinske samouprave.

Knjiga obsega krajši uvod in osem poglavij ter kot dodatek popravke in dodatke k 1. knjigi o upravnem postopku. Uvod in prvi dve poglavji obravnavajo tista vprašanja iz upravnopravne vede, ki se nanašajo na organizacijo uprave, nadaljnih pet poglavij podaja organizacijo naše uprave, zadnje poglavje obravnava državno službo.

V uvodu so v osnovnih potezah označeni pojmi: ideje prava, pravnorne, prava, države, zakonodaje, sodstva, uprave in samouprave, upravnega prava, upravnopravne vede in virov upravnega prava. V prvem poglavju so opisane najprej upravne funkcije po njihovih predmetih, potem konkretni avtoritativni akti po njihovem namenu in načinu učinkovanja, nato abstraktni avtoritativni akti (uredbe) ter opredeljeno svobodno upravljanje. V drugem poglavju, ki obravnava upravne organe vobče, razlaga avtor, kaj je individualen in kaj kolektiven organ, kdaj je kolektivni organ organiziran monokratsko in kdaj kolegialno, kaj je oblastvo, urad, zavod, javni zavod, naprava in podjetje in sosvet, kaj je upravna decentralizacija ali dekoncentracija in kaj decentralizacija potom samouprave. V nadaljnjih poglavjih je opisana potem naša uprava po sledečem redu: organizacija osrednje državne uprave, organizacija notranje uprave v pokrajini in okraju, organizacija prometne uprave, organizacija finančne uprave, organizacija zunanje, vojaške in sodne uprave. Zadnje poglavje je posvečeno vprašanjem državne službe.

Vsa snov je podana strnjeno, pregledno in izčrpno, tako da dobimo nazorno in popolno sliko naše še ne čisto ustaljene in ne prav enotno izvedene upravne organizacije. Zato bo knjiga dobrodošla teoriji, praksi in zlasti slušateljem.

V podrobnostih bi omenil samo mimogrede, da bi bilo z didaktičnega stališča boljše, če bi bil avtor navedel naprej konkretne avtoritativne akte po načinu njih učinkovanja in še-le nato po njih namenu: kajti na ta način bi bilo slušatelju takoj jasno, da niso in ne morejo biti vsi konkretni avtoritativni akti samo odločbe. Tako pa bo v začetku v dvomu, ker bo delal enačbo: konkreten avtoritativen akt = upravni akt = odločba.

Na str. 65. pa se mi ne zdi čisto posrečeno formuliran stavek, da se vrši obča uprava na treh stopnjah. Kajti čim pride obča uprava na tretjo stopnjo, preneha biti — obča in postane specialna, ker se razcepi na posamezna ministrstva: obča uprava pa je samo tako dolgo obča, dokler je vsa združena pri enem oblastvu, to se pravi, dokler je organizirana teritorialno. Zato tudi krajevna policijska oblastva, ki vrše samo specialne posle, niso občeupravna oblastva, kakor sta ban in okrajni načelnik, ampak se imenujejo oblastva občee uprave, kar sicer ni posebno dobra oznaka, s čimer pa je hotel zakonodavec izraziti, da vrše ta oblastva sicer posle, ki spadajo med posle občee uprave,

da pa sama niso občeupravna oblastva, ker ne vrše vseh poslov občne uprave.

Vendar so take in podobne malenkosti brez vpliva na uspešno knjigo.

Dr. Joso Jurkovič.

Dr. iur. Sauerlandt Max: Zur Wandlung des Zumutbarkeitsbegriffes im Strafrecht. Leipziger rechtswissenschaftliche Studien, Heft 102. Theodor Weicher, Leipzig. Str. 52.

Novo nemško nacionalnosocialistično kazensko pravo si je vzelo za smernico, da naj se uveljavlja zdravo ljudsko čutenje (gesundes Volksempfinden). Ta novota kar sili, da se zariše kritično stališče napram pravni instituciji, ki je plod razmišljanja nekako zadnjih dveh desetletij, da naj nikar ne zadene sankcija kazni storilca drugače zabranjenega dejanja, ki se o njem ne da misliti ali, z drugimi besedami, ki se od njega ne more pričakovati, da bi tisto dejanje opustil storiti, ker so bile izvestne posebne okolnosti po sredi. Sauerlandt je podal izvrstno sliko doslejšnjih teorij, ki se tičejo tega problema. Prav lepo je izvedel poglavji o normativnem pojmovanju krivde, ki ustanavlja nesoglasje med dejanskim in zakonito zahtevanem stanjem po objektivnih znakih, in pa o materialnem pojmu krivde, ki ustanavlja, da je zabranjeno to po zakonu, kar se je izkazalo subjektivno za protipravno. Iz poslednjega pojma se izvaja pojem očitavnosti (Vorwerfbarkeit), ki pa se sme upoštevati samo, kjer gre za neko vrzel v zakonu. Po tem se presoja dalje, kdaj in zakaj se ne sme misliti ali pričakovati, da bi storilec opustil kaznivo dejanje. Nepričakovanost (Unzumutbarkeit) se da presojati po etičnih, generalnih in socialnih momentih. Za nemško nacionalnosocialno miselnost se je Sauerlandt odločil za poslednji način presoje. Svojim razmišljanjem ustrezno predlaga na kraju krajev, da naj se uzakoni nepričakovanost v ožjem stiku z institucijo skrajne sile (Notstand) kot kazen odn. krivdo izključujoči moment. Njegov tekst bi bil v prevodu takšen: Kdor ravna v skrajni sili, se ne kaznuje. V skrajni sili ravna po pravu (rechtmässig), kdor stori dejanje, za katero je zagrožena kazen, da pričujočo, na drug način ne odvrtačljivo nevarnost, da nastane znatna škoda, odvrne od sebe ali koga drugega, ako se od njega ali drugega po zdravem ljudskem čutenju ne more pričakovati, da bo škodo trpel. V skrajni sili ravna brez krivde, kdor stori dejanje, za katero je zagrožena kazen, pod prevladujočim vtisom pričujoče znatne, na drug način ne odvrtačljive nevarnosti, ako se od njega po zdravem ljudskem čutenju ne more pričakovati, da to nevarnost prestane. — Nam se zdi, da je terminološko pogrešno govoriti o skrajni sili pri dejanju, če sploh ni krivde v njem, dalje pogrešamo določbe, da se zabranjuje posluževanje krivdo izključujočih momentov na sploh, namesto samo tam, kjer obstoji neka vrzel v zakonu, slednjič nam ne gre v glavo, kako naj bi se za vsoto državo določilo enako merno tisto „zdravo ljudsko čutenje“, ki mora biti pogoj za izvedbo enakosti državljanov pred zakoni, zlasti pred kazenskimi.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Kukman Vladimir: Bericht über die jugoslawische Gesetzgebung. (Jahr 1936), Istituto di studi legislativi, Roma, Palazzo di Giustizia, 1937 — XV. pag. 505—525.

Avtor v nemškem jeziku na kratko navaja, s kakšnimi predmeti se je bavilo zakonodajstvo v Jugoslaviji v l. 1936 ter potem podaja vsebino uredb o kartelih, o razsodniških odborih za razsojanje sporov med delodavci in obrtnimi nameščenci, o pravnih razmerah zavarovancev zavarovalne družbe „Feniks“ in končno o likvidaciji kmetjskih dolgov. — Sestavki so tako obširni, da inozemec dobi polno informacijo

o ureditvi teh pravnih snovi. Kakor čujemo, piscu žal ni bil poslan krtačni odtisk v korekturo; zato so ostale nekatere tiskovne pogreške, ki imajo značaj slovničnih napak.

Ni mi pa všeč, da avtor uporablja besedi „Ban“ in „Banschaft“, že celo predolg in za uho neroden je pa izraz za bansko upravo „Banschaftsverwaltung“. Tako prevaja tudi Milorad Zebić v svoji razpravi „Die Neuerungen im jugoslawischen Aktienrecht“ (Zeitschrift für Ostrecht, 1935, št. 10). Zakaj se ne bi držali v slovstvu že udomačenih izrazov „Banus“, „Banat“? Zmešnjave z Banatom doma in v inozemstvu ne bo. Sploh pa ime vojvodinskega Banata ni zraslo v narodu, marveč je Avstrija v temešvarskem vilajetu, ko je vsled miru v Požarevcu (1717) prišel izpod turške oblasti pod njeno, dala ime Tamiškega Banata, t. j. ozemlja pod oblastjo bana, (v resnici je upravo potem drugače uredila ter ustrojila Vojno Krajino pod vodstvom posebnega guvernerja). — Veliki Brockhaus piše o Jugoslaviji, da je razdeljena na „banate“, ki jim je načelu „Banus“. — Enako prevaja tudi sedanjí predsednik Državnega sveta, dr. Štefan Sagadin, v svoji razpravi: „Der gegenwärtige Stand auf dem Gebiete der öffentlichen Verwaltung“ (Zeitschrift für Ostrecht, 1932, št. 7): „Banus“, „Banat“ in „Banatsverwaltung“, pa tudi „Banatsamt“, dočim je sresko načelníštvo „Bezirksamt“. Banska „uprava“ sploh ni posrečen izraz, ker pomeni delovanje, ne pa, kakor se je hotelo, oblastva. Sagadinovi prevodi so kar dobri in kratki in zato uporabljajmo: „Banus“, „Banat“, „Banatsamt.“

Dr. F. Skabernè

Dr. Sajovic Rudolf: Rassegna di letteratura giuridica jugoslava, Anno 1932. Istituto di studi legislativi, Roma, Palazzo di Giustizia, 1937—XVI, pag. 457—474.

Ta pregled navaja popolnoma vse pravniške knjige, razprave, zakonike in spise, ki so bili tiskani v Jugoslaviji v letu 1932. Ker pri nas žal nimamo takih pregledov ali tekoče bibliografije o pravniškem slovstvu, se mora zateči k temu italijanskemu viru, kdor išče, ali in kdo je kaj napisal o tem ali onem predmetu. — Pregled navaja naslove 310 del, ki so razdeljena po posameznih pravnih panogah. Nadpisi, ki oznamenujejo panogo, so v italijanskem, srbo-hrvatskem, angleškem, francoskem in nemškem jeziku, naslovi del pa so v izvirnem slovenskem ali srbohrvatskem jeziku in v italijanskem prevodu. Pri večjih ali važnejših delih (41) je prof. Sajovic v zgošчени obliki v italijanskem jeziku dodal vsebino. — Želeti bi bilo, da bi tudi pri nas trajno izhajala tako popolna bibliografija pravniškega slovstva. Ako se je ne more lotiti prof. Sajovic sam, naj si najde zanesljivih sotrudnikov, ki bodo to delo opravljali pod njegovim vodstvom.

Dr. F. Skabernè.

Zbornik znanstvenih razprav XIV. letnik, 1937—38. Izdaja profesorski zbor juridične fakultete v Ljubljani. Ljubljana, 1938, str. 336. Cena 100 din.

Letošnji zbornik obsega sedem daljših razprav in sicer so pripevali naslednji gg.: A. Bilimovič — Organizacija ekonomskega pouka na visokih šolah glavnih evropskih držav, M. Dolenc — Pravnozgodovinski prikaz dokaznega postopanja pri sodiščih slovenskega ozemlja s posebnim ozirom na ljudska sodišča, B. Furlan — Problem pravne kaznovanosti, J. Jurkovič — Ničen upravni akt, St. Lapajne — Načrt odškodninskih določb za jugoslovanski državljanski zakonik, A. Maklecov — Tipologija zločincev, in E. Spektorskiĵ — Tönnies in Michels.

Dr. Zirpins Walter: Kriminalistische Buchprüfung. Verlag E. Jaedicke, Berlin N 54, l. 1937, str. 72.

Iz svoje prakse kot preiskovalni sodnik — pred več kot 35 leti — se spominjam, kako težavne so bile kazenske preiskave, ko je prišla ta ali ona veletrgovina, posojilnica ali zadruga v stiske zbog nepravilnega poslovanja njenih nastavljenecv — ali šefov. Celó primernih izvedencev je bilo malo, lastnega poznanja vseh zamotanih prilik še manj, literarnih pripomočkov tako rekoč nič. Danes gre na bolje. Označeno delce je izšlo kot uradna izdaja državnega kriminalnopolicijskega oblastva v Berlinu. Sestoji iz dveh delov, kriminologičnega in kriminalističnega, na kraju pa prinaša še pregledno tabelo o organizaciji dvojnega knjigovodstva trgovskega velepodjetja. Preiskovalni sodniki, državni tožilci, sodeči sodniki pa tudi branilci se morajo usposobiti, da računске izvedence razumejo, pa tudi kontrolirajo, morda celó kritizirajo. Vsebina oznanjene knjižice je tako pregledno in natančno sestavljena, da bo vse navedene činitelje pravosodja v splošnem dovolj poučila, kje in kaj bi bilo v poedinem primeru treba zahtevati, da se še posebe pojasni. Opozarjamo na njo, priporočamo pa, da bi jo juristi proučili, še preden jih prisili v to praktičen primer.

Dr. Metod Dolenc.

Izdanja rimskega instituta za zakonodajne študije. Odkar smo poročali zadnjič v Slov. Pravniku (1937, 193), je Istituto di Studi legislativi izdal zopet celo vrsto novih del. V pospešenem tempu se skuša izravnati zamuda, ki je nastopila pred leti. Nove knjige, ki naj zbude pozornost čitateljev, so:

1. **Annuario di diritto comparato e di studi legislativi.** Vol. XIII, zv. 2 in 3. Navedena zvezka obsegata šest razprav iz nemškega, estonskega, grškega in ameriškega pravoznanstva, več recenzij in judikaturu Velike Britanije iz let 1931 do 1936, dalje Belgije za leta 1932 do 1936.

2. **Bibliografia giuridica internazionale.** Letnik 1932, zv. 4 prinaša bibliografične pregledne za leto 1932 naslednjih držav: Španije, Nizozemske, Finske, Litve, Latvije, Egipta, Grške, Danske, Češkoslovaške, Ogrske, Norveške in Jugoslavije (Sajovic). — 1. zv. letnika 1935 pa bibliografijo Italije, Belgije, Gdanskega in Avstrije.

3. **Giurisprudenza comparata di diritto commerciale — marittimo, aeronautico, industriale e d'autore.** Ta zbirka je nova in hoče podati čitateljstvu pregledne iz navedenih pravnih panog pravosodstva. Vol. 1 obsega francosko, italijansko, belgijsko in velikobritansko judikaturu.

4. **Giurisprudenza comparata di diritto corporativo, sindacale e del lavoro.** Tudi ta zbirka se šele s tem uvaja in naj predočuje pomembnost, ki jo je zadobilo delovno pravo v zadnjem času. Prva knjiga obsega pregledne nemške, belgijske in velikobritanske judikature. Prinaša najvažnejše odločbe ali v celotnem besedilu ali izvlečku s kritičnimi pripombami. V tem pogledu je zbirka urejena kakor ostale, ki prinašajo pravosodstvo.

5. **Giurisprudenza comparata di diritto internazionale privato.** Druga knjiga prinaša judikate, ki so jih izdala sodišča Francije (1932 do 1935) in Združenih ameriških držav (1932).

6. **Legislazione internazionale.** Izšla sta dva zvezka za leto 1932, ki prinašata najvažnejšo zakonodajo posameznih dežel. Upoštevane so države: Luksemburška, Avstrija, Poljska, Velika Britanija, Rumunija, Francija, Norveška, Bolgarija in Estonska. V peti knjigi za leto 1936 pa je prikazana zakonodaja Belgije, Švice, Ogrske, Italije, Poljske, Latvije, Zveze sovjetskih republik, Estonske, Litve, Francije, Avstrije,

Jugoslavije (Kukman), Bolgarije, Nizozemske, Luksemburškega, Nemčije, Grške, Češkoslovaške in Velike Britanije.

Ureditev vseh knjig (urednik prof. S. Galgano) je vzorna in kažemo samo na naše opombe ob prejšnjih poročilih. Iz seznama, kolikor ga je bilo moči podati na kratko, pa se vidi, da naša država pri celi vrsti panog ni zastopana. Krivda je samo na strani naših pravnikov, ki bi sicer utegnili najti tu lepo priliko za udejstvovanje.

Dr. R. S.

Dr. Bartoš Milan: Potreba kodifikacije radnog prava. Odtis iz Spomenice za pravniški kongres v Novem Sadu. Beograd. 1937. Str. 12.

Dr. Bartoš Milan: Stav prof. Perića u medjunarodnom privatnom pravu. Odtis iz Arhiva za pravne i društvene nauke. Beograd. 1938. str. 6.

Dr. Eisner Bertold: Sukob pokrajinskih (lokalnih) zakona o pitanju istraživanja vanbračnog očinstva. Odtis iz Arhiva za pravne i društvene nauke. Beograd. 1938. Str. 5.

Dr. Eisner Berthold: Das Eherecht im Rechtsgebiet Bosnien und Herzegowina. Odtis iz Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr. IV. Berlin. 1932—1937. Str. 1043 do 1056.

Dr. Lapajne Stanko: Das Eherecht im Rechtsgebiet Slowenien-Dalmatien. Odtis iz Rechtsverfolgung im internationalen Rechtsverkehr. IV. Berlin. 1932/1937. Str. 1039 do 1042.

Maklecov Alexander: Auslandsrundschau — Jugoslawien. Odtis iz Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. Band 57, Heft 6. Str. 792 do 801.

Dr. Matijević Ivo — dr. Čulinović Ferdo: Komentar zakona o izvršenju i obezbedjenju. Druga knjiga. Sveska 6, 7. Beograd. 1938. Str. 417 do 616. S tem zvezkom je obrazložen ves uvodni zakon in zaključena druga knjiga teva široko zasnovanega komentarja.

Mirković Mijo: Razvoj ekonomske misli u XIX. veku. Geca Kon. Beograd. 1928. Str. 234.

Dr. Munda Avgust: Preiskovalni zapor po objavi sodbe prve stopnje in vračunanje tega zapora v izrečeno kazen. Odtis iz Pravosudja. Beograd, 1938. Str. 234.

Članki in razprave v pravniških časopisih. Arhiv LIII, 3: Tasić Dj.: Značaj jezika pri tumačenju. Krbek I.: Uredba od nužde, iznimno stanje i problem ratifikacije uredbe. Knežević D.: Neka sporna pitanja u drugostepenom — prizivnom delanju kod građanskih parnica. Petković I.: Nepodudarnost odredaba Grpp sa odredbama materialnog prava. Petrović V.: Platni nalog na osnovu zastarele menice. Stanić D.: Da li se propis § 74 Kz primenjuje i kod izbora kazne zatvora i novčane kazne. Bartoš M.: Vanparnično rešavanje sporova. Milić M.: Stav Poljske prema manjinskom problemu i poljsko-nemačka deklaracija od 5. novembra 1937. — Arhiv LIII, 4: Spektorski E.: šta je sociologija? Danić D.: O krivičnoj odgovornosti pravnih lica. Krbek I.: Uredbe od nužde, iznimno stanje in problem ratifikacije uredbe. Grdjić G.: Manojleskova teorija protekcionizma. Živadinović Š.: Zabluda o bitnim osobinama stvari. Šute E.: Zastarelost tražbina arhitekata za njihov honorar, po uporednom pravu evropskih naroda. Mirković N.: Privredna strana anšlusa. — Branić 4: Živadinović M.: Pitanje prostorija i osoblja sreskog suda za grad Beograd s obzirom na proširenu stvarnu nadležnost sreskih sudova. Vasiljević T.: Kažnjavanje zlostave po Jugoslovenskom krivičnom zakoniku. Gajić N.: Trgovački običaji po za-

konu o radnjama. Milović A.: Ublažavanje kazne strogoga zatvora i zatvora starijim maloletnicima. Kuzman M.: O nadležnosti izvršenja kazne lišenjem slobode manje od jedne godine. Korobarović P.: Pravna priroda ugovora o reumu prema našoj posleratnoj jurisprudenciji. — **Mjesečnik 3:** Čulinović F.: Narodno pravo. Kuntarić A.: Općinski turistički odbori. Jurjević J.: Dugovi zemljoradnika privatnim licima (iz glave VI. po Ulzd). Škarica N.: O pravnom značenju čl. 20 ugrpp. (obročni poslovi) i njegovoj nadležnosti napose u slučaju uglavka izabranog suda. Lehpaer N.: O osporavanju opstojnosti i visine dugova iz III. glave Ulzd. Gjurković M.: Još nekoliko riječi o popratnicima. Rucner J.: Utjecaj Ulzd. na parnični i ovršni postupak. — **Policija 3:** Goršić F.: Derogacija § 375a srp. k. z. Mišić D.: Ustavna ograničenja pri donošenju uredaba. Brusić J.: O stečenim pravima po zak. o radnjama. Bajer H.: Primena § 311/1 kz. na krivična dela iz § 301 kz. i slobodno sudijsko uverenje. Zlatić-Bugarski: Vrste nehata. C.: Borba protiv kriminaliteta. Djordjević R.: Monopolske krivice u 1937. — **Policija 4:** Uredništvu Policije. Kecojović S.: O osnovnim načelima u formalnom delu projekta zakona o istupima. Bugarski-Zlatić: Vrste nehata. F.: O pravilniku saveza lekarskih komora i vršenju lekarske honorarne službe. Milićević V.: Medjunarodna policija u buri svetskih političkih događaja. Bubelj-Jerockij: Stanje i kretanje kriminaliteta u Jugoslaviji prema statističkim podacima u 1956. god. Bogić G.: O duševnim i telesnim sposobnostima teraoca motornih vozila. — **Pravosudje 1—2:** Andrejević A.: Živojin M. Perić za duhovnu kulturu u pravu. Arandjević D.: Ugovor o posredništvu. Bajić S.: Izvršba na prejemke iz zasebnega službenega razmerja. Blagojević B.: Sudija i duh novog procesnog prava. Blagojević O. i Blagojević V.: Nekoliko napomena po pitanju nepravednog obogaćenja. Bogosavljević E.: O alternativnim (paralelnim) kaznama u našem procesualnom i materialnom kr. pravu. Branković S.: O samovlastnoj zaštiti prava. Čubinski M.: Problem izjednačenja i reforme zakona u našoj državi. Čulinović F.: Narodno pravo. Danić D.: Jedan pogled na reformu zakonskog nasljedivanja. Dolenc M.: Uslovna osuda i rehabilitacija. Djordjević J.: Rasmatranja o problemu opravdanja države. Frank S.: Opseg pojma državnog službenika u italijanskom kaznenom zakoniku od 19. oktobra 1950 i u krivičnom zakoniku. Goršić F.: Odnos vanparničnog izvršenja prema redovnom izvršenju. Ivić A.: Austrijski nacrt za unutrašnje uređenje Srbije 1910 godine. Jeremić S.: O izmenama u gradjanskom parničnom postupku. Jovanović M.: Porodične zadruge. Jovanović S.: Sedemdeset godina života Živojina M. Perića. Kostić L.: Pred kojom vlašću odgovaraju narodni poslaniki i senatori za dela izvršena pri obavljanju mandata. Kulaš J.: Zakonitost službene radnje kao element krivičnog dela. Lazarević A.: Država kao zakonski naslednik. Lapajne S.: Nepravilnost določbe § 697 Predosnove. Maklečov A.: Nekoliko primečaba ka projektu Zakona o istupima. Matijević I.: O izvršenju na pravima po novom Ip. Milić I.: O otvaranju stečaja po službenoj dužnosti. Mirković Dj.: Vršenje posloводства u društvima s ograničenom odgovornošću. Muha M.: Činjeno ili pravno pitanje? Munda A.: Kazensko-pravna zaštita lovske pravice s posebnim ozirom na določbo § 322 Kz. Perić B.: Novčana naknada za moralnu štetu. Perić N.: Predosnova Gradjanskog zakonika (§ 9). Petrović B.: Rad prof. Ž. M. Perića na nauci krivičnog prava. Politeo I.: Pravo u praksi. Popović Dj.: Pogledi prof. Perića na velike probleme medjunarodnog prava. Pržić I.: Normativa i sociološka metoda u medjunarodnom pravu. Sajovic R.: Uverenje izvršnosti. Savković J.: Jedna koncepcija g. Ž. Perića. Solovjev A.: Bogišićevi pogledi na zna-

čaj običaja i zakona. Stefanović J.: Donašanje zakona i budžeta u slučaju nesaglasnosti izmedju Skupštine i Senata. Tomović B.: Ž. Perić o kućnoj zajednici u Crnoj gori. Šapčanin S.: U spomenicu G. Z. M. Periću. Vesel J.: Pravo i život. Mihajlo V.: Stanje saobračajnog prava. Vuković M.: Uspomena sa srpskog prvog časa predavanja Gradjanskog prava. Werk H.: Vinkulaciona zaporka u osiguravajućem pravu. Živković R.: Ugovor o radu i radni odnos. — **Pravosudje 3:** Karadžozov A.: Magistratura u Bogarskoj. Živanović T.: Da li je preporučljivo da sudija može za jednu radnju koja izrično ne ulazi u zakonsku normu da kazni i da je smatra protipravnom. Munda A.: Preiskovalni zapor po objavi sodbje prve stopnje in vraćunanje tega zapora v izrečeno kaznen. Gojković M.: Subjekti potpunog priziva protiv presuda sreskih sudova. Petrović B.: Medjunarodni kriminalitet i borba sa njime. Stanojević D.: O pravnoj kvalifikaciji krivičnih dela. Urošević L.: Zajednica stvari, zajedničari, njihov medjusobni odnos i odnos prema trećim licima. Lucijanović M.: O potrebi autent. tumačenja, te izmjena i dopuna u Ulzd. Matijević I.: O zabranama na prinadležnosti državnih službenika po njihovom pristanku i novi Ip. Tasić Dj.: Važnost zakonika izvornika pri tumačenju. Jovanović S.: Unapredjivanje sudija. — **Pravosudje 4:** Wodenberg: O pravosudju u Holandiji. Urošević L.: Zajednica stvari, zajedničari, njihov medjusobni odnos i odnos prema trećim licima. Lucijanović M.: Hipoteka na idealnom dijelu suvlasnosti kao zapreka materijalne diobe nepokretnina. Subotić Dj.: Horinzontalna (etažna) svojina na zgradama u odnosu na sistem zemljišnih knjiga. Kadej E.: Uslovno ubaštjenje posle stupanja na snagu zak. o izvršenju i obezbedjenju. Filipčević S.: Parnična sposobnost, imenovanje auktora ili nedostatak legitimacije. Mišić D.: Preranom optužnicom ne može se uskratiti pravo istražnog sudije i veća, niti osujetiti povlastica optuženoga, iz § 108/II Kp. Budžet Ministarstva pravde u Narodnoj skupštini.

Razne vesti.

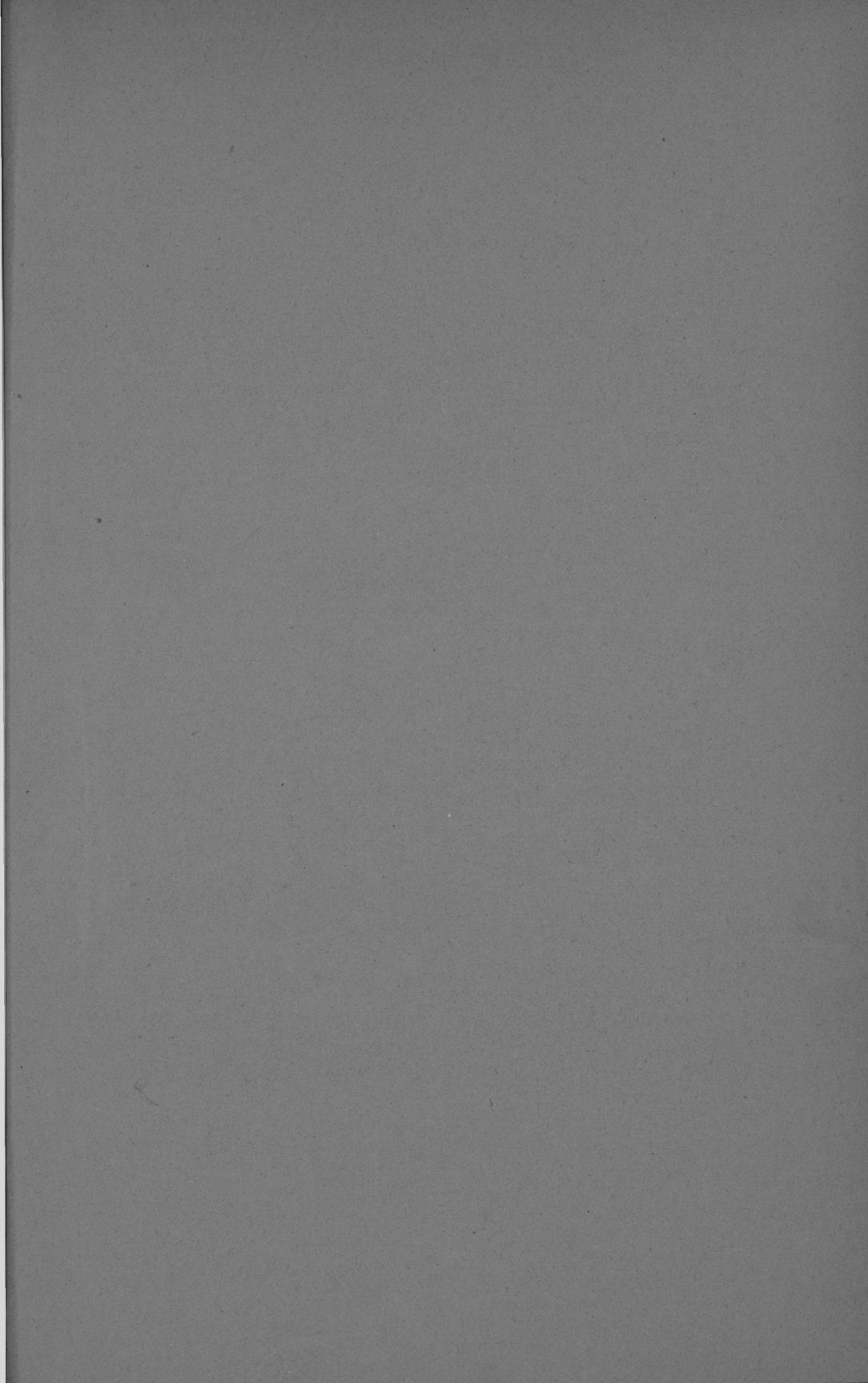
Pleiweiss Karel. Po daljšem bolehanju je umrl dne 18. maja t. l. v Ljubljani javni beležnik Karel Pleiweiss. Pokojnik je bil rojen dne 29. septembra 1864. v Kranju in je bil po starosti tedaj med najstarejšimi javnimi notarji v Sloveniji. Ko je dovršil na Dunaju pravniške študije, je vstopil najprej v službovanje pri sodiščih v Ljubljani. Že kot sodniški pripravnik (avskultant) je kazal tisto vmeno in predanost službenim poslom, ki ga je odlikovala pozneje v vsem življenju in ki je razširila glas o njem, da je sila vesten in natančen delavec. Sodniška služba se mu je zazdela vendar prenaporna, zato si je izbral za poklic javno beležništvo, izstopil iz sodniške prakse in delal kot koncipient v pisarnah takratnih znanih javnih notarjev Gogale in dr. Zupanca v Ljubljani ter dr. Poznika v Novem mestu. Za samostojnega javnega notarja je bil postavljen 17. julija 1898., prvo njegovo službeno mesto so bile Radeče. Služboval je še v Višnji gori, Novem mestu in od leta 1925. dalje v Ljubljani. Povsod si je pridobil tako s svojim delovanjem kakor s prijateljskim občevanjem najlepši ugled in prijateljev. Znano je, kako je neomajno veroval v tisto, kar je spoznal za dobro in pravo. Kot mlad pravnik se je oklenil tudi društva „Pravnika“ ob njega ustanovitvi in vztrajal pri društvu skoro petdeset let. Bil je tudi med prvimi, ki so se oglasili za zbiranje prispevkov za Babnikovo terminolo-

gijo in je svojo nalogo izpolnil v najkrajšem času. Po prevratu smo ga videli vedno na društvenih prireditvah, lansko leto je bil še čil v naši sredi v Rimskih Toplicah, letos mu zdravje tega ni več dopuščalo. Članu, ki bodi glede društvene zvestobe vzgled mlajšemu rodu, ohranimo naj-lpši spomin!

Kronika društva „Pravnika“. Na podlagi odobrenih pravil in v smislu pooblastila, ki ga je dala zadnja redna skupščina, je kooptiral odbor kot nove odbornike gg.: dr. Luko K r a v i n o, višjega državnega tožilca v Ljubljani, dr. Janka K ö s t l a, pomočnika direktorja Pokojninskega zavoda v Ljubljani in dr. Vladimira K u k m a n a, tajnika v ministrstvu za notranje posle v Beogradu. — Letošnji društveni pomladanski izlet se je vršil v nedeljo, dne 15. maja. Izleta se je udeležilo okoli 70 članov, po večini iz Ljubljane, zastopani pa so bili tudi vsi sodni okraj, ki leže ob železnici Grosuplje-Kočevje. Izhodišče izleta so bile Velike Lašče, od tam so se podali izletniki na lepo razgledno točko Sv. Gregor, potem dalje skozi Sodražico in Novo štifto v Ribnico, kjer je bilo skupno kosilo in prijateljski sestanek. Dobro voljo izletnikov je podpiralo nad vse ugodno vreme, z zgodovinskimi in krajevnimi znamenitostmi sta seznanjala izletnike gg. javni beležnik dr. Grobelnik in dekan Skubic. V mogočnem številu so se udeležili izleta mlajši člani. — Diskusijski sestanki o predhodnem načrtu za odz. so se vršili v dneh 31. marca, 7. in 28. aprila, 5., 12. in 19. maja. Udeleženci so predelali tvarino §§ 552 do 570, 1253 do 1259, 810 do 842, to je vse, kar spada pod stvarno pravo. — Za društvene člane so bili sprejeti naslednji gg.: dr. F u c h s Riko, narodni poslanec in rav. zavarovalnice, Gerzinič Alojzij, policijski svetnik, dr. Vilfan Igor, odvetniški pripravnik, P u c Igor, pol. upravni pristav, dr. Zega Božidar, sodniški pripravnik, Kuri Jože, pol. upravni pristav, in Kržišnik Anton, sodniški pripravnik.

Osebnosti. Za univerzitetnega docenta v Ljubljani je postavljen dr. Vladimir Murko. — Postavljeni so: za sodnike okrajnega sodišča Klavs Stanko (Ljutomer), Jaklič Dušan (Novo mesto), Tominec Oskar (Brežice), za pristave Mikuž Ciril (Maribor), Kitek Gojko (Ljubljana), Kermavner Boris (Tržič), za tajnika pri stolu sedmorice odd. B dr. Gruđen Ludvik; — za sreskega podnačelnika V ad n j a l Adolf (Kamnik), za policijskega inspektorja Mahnič Pavel (Ljubljana); — za direktorja pri železniški direkciji v Ljubljani dr. Bončina Fran. — Odvetniško pisarno je odprl dr. Jug Stanko (Ljubljana). — V pokoj je stopil železniški ravnatelj dr. Fatur Aleksander. — Umrli so: odvetnik dr. Lasič Ferdo, upok. vladni svetnik Župnek Franc in javni beležnik Pleiweiss Karel.

Popravek. V članku „Spor o divjem lovu“ naj se na str. 62 čita v 17 in 18 vrsti od spodaj tako-le: „...“,ali nedosledno, brez utemeljitve, in seveda ne izhajajo brez kompromisov.“

Naročnina za „Slovenski Pravniki“ znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čimprej poravnajo; tudi uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Poslužijo naj se v to priloženih položnic; kdor pošilja naročnino s pošt. ali čekov. nakaznico, naj jo naslovi na „Društvo »Pravnik« v Ljubljani“ (ne osebno na blagajnika), ker se pripisuje vsa naročnina čekovnemu računu pri poštni hranilnici. Tudi reklamacije naj se naslavljaajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Prav tam se dobe:

Slovenski Pravniki l. 1909 do 1922 à 36 Din, posamezne številke à 3 Din.

Slovenski Pravniki l. 1923. dalje à 70 Din, posamezni snopiči (dvojne številke) po 12 Din, št. 11 do 12 l. 1935 po 25 Din.

Odločbe kasacijskega sodišča v civilnih stvareh, II. knjiga po 70 Din, posamezne pole, kolikor so v zalogi, po 3 Din.

Mnenja o Predhodnem načrtu državljsanskega zakonika za Kraljevino Jugoslavijo. Cena 70 Din. Posamezne pole po 3 Din.

Spomenica na drugi Kongres pravnika po 25 Din.

Dr. E. Pajnič: Sreska kot kazenska sodišča po novem zakoniku o sodnem kazenskem postopanju — po 15 Din.

Dr. Fr. Skabernè: Slovenski advokati in javni notarji v književnosti, znanosti in politiki — po 12 Din.

Uporedna slavenska pravnička terminologija — po 30 Din.

Izšel je

Sodni kazenski postopnik.